БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫ ЧЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1938 чылдан үндезилетингеН

1954 НОЯБРЬ 16 ВТОРНИК № 2:6 (3163)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Балык тывыжының чыл планын күүсеткен (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: Кедээ ажыл-агыйны тодаргай удуртур (2 арын).

Партия организациязы болгаш колхоз бүдүрүлгези (2 арын).

Ниитиниң малын эки кыштагладыры—чугула сорулга (2 арын).

С. Кызыл-оол. —Тудуг бригадазының чедиишкиннери (2 арын).

Д. Байыр-оол.—Тудуг планын күүседир (2 арын).

РСФСР-нин улус судтарының сонгулдаларының дугайында Дурум (3—4 арынар).

В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның музейин Тиранада ажытканы (4 арын).

Чехословакиянын национал хуралынга болгаш Словакиянын национал чөвүлелиниге сонгулдаларның белеткели (4 арын).

Франс-Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң айтырыгларынга Хо Ши Миниң харыылары (4 арын).

Чылдың бүдүрүлге планын үлегерлиг күүседир

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XIX съездизиниң бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларын совет кижилер амыдыралда чедиишкинниг боттандырып турар. Үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, садыг болгаш өскеда ажыл-агый организацияларының бүдүрүлге планы болза, бешки беш чыл планының составтыг кезээ болур. Бешки беш чыл планының шинтпирлиг чылы болур—1954 чылдың бүдүрүлге планын күүседириниң херээнге совет улус улуг чедиишкиннерни чедип алган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл болган оюнга алдар болдурган социалистиг чарыш бистин чуртувустун улустарының экономиктиг болгаш культурлуг амыдыралының моон соңгаргы чечектелиишкининге чаа салыышкынны киирген.

Москваның «Динамо» заводу бо чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседкен, «Кызыл пролетарий» завод он айларның планындан дашкаар демир чондурар 277 станоктарны үндүрген. Найыслалдың Сталин аттыг автозаводунуң коллективи он айларның планынга киприштир 178 миллион рубльдиг продукциязын немей бүдүрген. Москваның Владимир Ильич аттыг заводу беш чылдың эгезинден бээр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 110 хуу чедир өстүрерин чедип алган. Бо ышкаш мурнакчы бүдүрүлгелер эвилелдиң өске-даа үлетпүр төптеринде дыка хөй. 1954 чылдың бүдүрүлге чылында бистиң областың үлетпүрү база көскү чедиишкиннерни чедип ап, бодунуң мурнунда тургустунган сорулгаларны шинтпирлээринге оруунче бурунгаар улуг базымны кылган.

Кызылдың тараа дээрбезинин коллективи (эргелекчизи эш Желтовский, партия организациязының секретары эш Неделин) 1954 чылдың бүдүрүлге планын ноябрь 3-те хуусаа бетинде күүседкен. Областың харылзаа эргелелиниң транспорт конторазы, область типографиязы чыл планын база үлегерлиг күүседкен. «Тыва алдын» трестизиниң автотранспорт конторазы чылдың бүдүрүлге планын тонна-биле күүседкен. Кызылдың автотранспорт конторазы чылдың бүдүрүлге планын пассажир-километр болгаш тонна талазы-биле ноябрьның эгезинде-ле күүседкен. Кызылдың туулбу заводу ниити продукция талазы-биле чыл планын күүседиринге база багай эвес түңнелдиг болган.

Бо бүдүрүлгелерниң администрация чери, ында партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары күрүнеиниң планныг онаалгаларын чогуур өйүнде күүседиринче болунуң коллективиниң бүдүрүкчү күжүн шын организастап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге боттарында бар аргаларны долузу-биле ажыглаан. Бо коллективтерниң партия организациялары бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардтыг ролүн бедик көдүрүп, коллективтин бүгү кежигүннерин бүдүрүлге планын декада, ай, квартал санында долдур күүседиринче эвилелдээни бүдүрүлгениң чыл планын хуусаа бетинде күүседирин хандырган. Ынчаарга бо чедиишкиннер-биле кады элээн хөй бүдүрүлге черлери чүгле чылдың бүдүрүлге планын күүседиринге эвес, харын айның, кварталдың бүдүрүлге планын күүседиринге безин хожудап турарлар.

Кызылдың мебель фабриказы (удуртукчузу эш Скороходов, партия организациязының секретары эш Ашихмин) бүдүрүлге планын күүсетпейн келген. Бүдүрүлге планын күүседиринге четчир санныг аргалар бо коллективте бар. Ынчалзалаа мебель фабриказының администрация чери, партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның ортузунга ажыл чоруп-пайн, коллективтин күжүн бүдүрүлгениң мурнунда тургустунган сорулгаларны шинтпирлээринче эвилелдеп шылавайн турар. Администрация чериниң болгаш партия, комсомол, профэвилел организацияларының ажылында четпестерни шинтпирлиг узуткаар дугайында боттуг хемчег чок, шүгүмчүлелди болгаш ылангыя алаандан өрү шүгүмчүлелди калбартпайн келген. Директор эш Скороходов инициатива чок болуп, удуртулганың эрги методу-биле ажылдап, бүдүрүлгенин өзулуг удуртукчузунуң ролүн бодунуң холунга албаан.

Чамык бүдүрүлгелерде чыл планының күүселдезин бир дески эвес боттандырып турарының фактылары бар. Ол чорук элээн хөй бүдүрүлгелер чылдың эгезинде хожудап тургаш, чылдың төнчүзү чоокшулап келгеде ам кээп дүвү далаш-биле штурмовщиналап турары-биле тайылбырлатынар. Мындыг янзы байдал Кызылдың даараныла комбинадының ажылының практиказынга көзүлген. Чамдык бүдүрүлгениң ажыл-агый удуртукчуларының талазында чыл планын анаа чүве кылдыр көрүп турарының барымдаалары бар. Планны күүседир чорук бүдүрүлге бүрүзүнүң күрүне мурнунга ыдыктыг хүлээлгези болур деп чүвени ажыл-агый удуртукчулары үтпас ужурлуг. План — бүдүрүлгениң шынгыы сагыыры болгаш күүседири албан хоойлузу болур.

Районнарның үлетпүр комбинаттары сөөлгү үениң иштинде бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрерин чедип алза-даа боттарының планныг онаалгаларын күүседир талазы-биле ам-даа хожудаышаан турар. Барыын-Хемчик, Чадаана, Сарыг-Сеп ышкаш чамдык райүлетпүр комбинаттарының директорлары айның, кварталдың бүдүрүлге планының чүгле ортумак күүселдезинин хуузу-биле ооҗургап турар. Моон-биле кады райүлетпүр комбинаттары боттарының иштики кур күштерин ажыглаар талазы-биле кандыгдаа ажыл чорутпаан. Чурт иштиниң чиик өртектиг материалдарындан бедик шынарлыг кылыгларны бүдүрүп болур аргаларын райүлетпүр комбинаттары ам-даа эгелевээн. Туранның үлетпүр комбинады бодунуң бүдүрүлге планын ай санында чүгле күүседир эвес, харын каш катап ажыр күүседип болур аргаларын ажылавайн турарындан ол үргүлчү хожудаашкында артып турар. Бо комбинатта ажылчыннарның күжү бүдүрүлгеде шын организастатынмаан. Моон ужурунда ажылчыннар ажыл шагын долузу-биле бүдүрүкчүлүг ажыглавайн, эвээш күш үнер ажылдарга хөй шактарны чарыгдап турар.

Районнарның үлетпүр комбинаттарының ажылында амгы бар четпестер хамыктың мурнунда ында партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларыгыр кошкак ажылдап турары-биле тайылбырлатынар. Ажылчыннарның ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын хаая чоруп, бүдүрүлге хуралдары шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел чокка эртип турган. Партия организациялары бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардтыг ролүн бедидер дугайында ажылды куду деннелде тургускан.

Үлетпүр бүдүрүлге черлеринде партия, комсомол, профэвилел болгаш ажыл-агый организацияларының сорулгазы болза совет кижилериниң бүгү күжүн, ооң чогаадыкчы аргаларын чылдың бүдүрүлге планын өй-шаанда долдур күүседиринче организастаары болур. Бо чугула сорулганы амыдырал кырынга чедишкиннинг боттандырары-биле социалистиг чарышты чер болганга калбартыр херек. 1954 чылдың бүдүрүлге планын күүседири—бешки беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге быжыг үндезин болурун бистиң социалистиг үлетпүрүвүстүң ажыл-ишчилери утпас ужурлуг.

Балык тывыжының чыл планын күүсеткен

АСТРАХАНЬ. Ноябрь 11-де Каспий бассейнинин балык үлетпүрү балык белеткелиниң болгаш тударының чыл планын күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинге бодаарга 3100 муң пуд хөй балыкты туткан. Осегро, улуг частика болгаш вобла деп үнелиг уксааларны тударының талазы-биле чыл онаалгазы дыка ажыр күүсетинген.

Чыл төнчүзүнге чедир 1200 муң пуд балыкты тудар деп хүлээлге алдынган.

(СЭТА).

Күскү чер андарылгазында

Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязының механизаторлары күскү ангыс андарылгазын чогуур өйүнде доозары дээш социалистиг чарышты калбарткан турган. Организастыг улуттулганың болгаш мергежилдиг, кызымак күш-ажылдың түңнелинде районнуң колхозтарында ниитизи-биле 5900 гектар ангыс шөлү андартынган.

Берингген онаалгаларны хамыктың мурнунда коммунист эш Золотухиниң трактор бригадазы ажыр күүсеткен. Ооң ажылдап берип турганы Ленин аттыг колхозка ол бригада берингген 500 гектарны 858 гектар кылдыр андырган. Ол ышкаш МТС-тин эштер М. Назыты, Н. Лапин, Т. Шожул оларга улуткан бригадалары хүлээлгелерин база ыракта ажыр күүсеткен.

Совет Эвилелинде

Сталинабад. Таджикистанның Бүрүнеиниң академиктиг шин театры кышкы сезонну Назым Хикметтиң «Ынакшыл дугайында легенда» деп чаа шижээ-биле эгелээн. Ол шинни Таджик ССР-нин уран-чүүдериниң алдарлыг ажылдакчызы Е. И. Мительман тургускан.

Чурукта: бирги актыдан сцена.

Фото **Л. Окуневтии.** СЭТА-ныҢ пресслишези.

Кедээ ажыл-агыйның чыл хуусаалыг школаларында

Кедээ ажыл-агыйның чаңгыс чыл хуусаалыг школалары эвлечгиниң доозулганының түңнелин үндүрүп турар. Эрткен өредилге чылында маңаа 40 муң ажыг бүдүрүлге бригадаларының мергежилдиг бригадирлерин, мал фермаларының эргелекчилерин, колхозтарның ыяш ажакчыларын, биче ветеринар фельдшерлерни, колхоз санакчыларын, бухгалтерлерин белеткээн.

Эгелээн чаа өредилге чылында кедээ ажыл-агыйның чаңгыс чыл хуусаалыг 500 хире школалары чуртта ажылдап турар. Ында өренникчилерниң саны көвүдеп турар. Кедээ ажыл-агый артельлериниң удуртур ажылдакчыларындан болгаш дуржулгалыг колхозчулардан аңгыда, оргумак школаның онгу классларын дооскан муңмуң аныяк кижилерни бо школаларга бир дугаар киирип алган.

Кичээлдерин чаа программа-биле эртирип турар. Эртемниң болгаш мурнакчы практиканың чедиишкиннерин өренирингe кол кичээнгейни салып турар.

Школа доосканнарга колхоз бүдүрүлгезинин янзы-бүрү алырларының аайы-биле техник деп атты тыпсыр: хову ажылының техники, мал ажылының техники, сад ажылының техники болгаш оон-даа өске.

(СЭТА).

Улус судтарының сонгулдаларынга белеткел

Улус судтарынга сонгулдаларга белеткел РСФСР-де эгелээн. Моон мурнундагы улус судтарынга болгаш улус төлээлериге сонгулдаларга белеткелдээн болгаш оларны эрттиреринден ылгалы болза, 30 хүннериниң дургузунда эрттирген турар ужурлуг.

РСФСР-ниң Юстиция министерствозунуң алганы медээлер өзугаар алырга, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң хөй-хөй күүскомнары сонгулда округтарын тургузуп дооскан.

Шак ындыг округ бүрүзү ол улус судунуң ажыл-чорудулгазының дезискээринде чурттап турар бүгү чонну хаара тулуп турар. Округка 1 улус шинткекчизин болгаш 50-ден 75 чедир улус төлээлерин сонгуур. Улус судтарынга сонгулдаларның талазы-биле сонгулда округунуң дензизин сонгулдаларга чедир 28-тен эвээш эвес хонуктун дургузунда чарлаан турар ужурлуг.

Чер-чер Советтериниң күүскомнарынга ол ышкаш сонгукчуларның дензиларын тургузарын онааган. Ол дензиларны сонгулдаларга чедир 20 хонуктун дургузунда бүгү ниитиниң көрүлгезинге аскан турар ужурлуг.

Совет шинткекчи бодунуң ажылының болгаш улус судтарының ажылының дугайында сонгукчуларның мурнунга илткелин берген турар. Улус шинткекчилериниң отчёттары Совет Эвилелиниң бүгү дезискээринде үргүлчүлеп турар. Бо чылын РСФСР-ниң хоорайларынга болгаш суурларынга улус шинткекчилериниң отчёттарын чугаалажып көрген ажылчы чоннарның чаарби муң хире хуралдары болуп эрткен.

(СЭТА).

Донец суурларында 7 муң электромоторлар

СТАЛИНО. Бо чылын областың 20 колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары боттарының бүдүрүлгезин электрижитбен. Ам электри энергиязын донец суурларының үштүн ийизи ап турар. Кедээ ажыл-агыйла 7 муң ажыг электромоторлар ажыглатынып турар, оларның дузазы-биле он-он янзы-бүрү ажылдар күүсетинип турар.

Харцызск район калбак электрижидилгениң району болу берген, ооң кедээ ажыл-агый артельдеринде 300 ажыг электромоторларын тургускан. Олар колхоз бүдүрүлгезинде ажыглатынып турар 500 хире машиналарны болгаш механикомнарны ажылдадып турар. Электрижидилге ажылдарының бот үнезин дыка кудуладыр, күш-ажылның бүдүрүкчүлүүн бедидер арганы берген.

Солидовский районнуң Сталин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары эгелекчи чорукту көргүскен, ында 80 электромоторлар ажылдап турар. Оларны ажыктыы-биле ажыглаар болгаш ажылдарны механизастаар дээш тускай мотор бөлүктерин тургускан. Огород суттарар, тараа арыглаар дээн ышкаш өске-даа сезонныг ажылдарга оларны ажыглап турар. Ынчангаш бүдүрүлгениң каттышкан электрижидилгезин колхозка боттандырган.

Кедээ ажыл-агыйны моон соңгаар электрижидиргеге областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң шефчилери улуг дузаны көргүзүп турар. Олар кедээниң ишчилериге 100 хире электромоторларны берип, он-он километр электри шугумнарын киприп берип, элээн каш дузалаар трансформатор станцияларын дериш-херексеп берген.

(СЭТА).

Севастополь. Графская пристань.

Фото **Г. Бородиннии.** СЭТА-ныҢ пресслишези.

Орёлдун № 1 туулбу заводу хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң биразы.

Чурукта: хевирлел цехинде. Мурнуу талазында—слесарь В. Быпков.

Фото **В. Поспеловтуу.** СЭТА-ныҢ пресслишези.

„Октябрь 37 чыл ою“ совхоз

АКМОЛИНСК, ноябрь 10. Есильск районда 35 тараалаң совхозтар организастатынып турар. Чаа 23 ажыл-агыйларга чер тускайлап бээри доозулган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл оюн тураскаап демдеглээри-биле чаа совхозтарның бирээзин «Октябрь 37 чыл ою» деп адаан. Байырлалдың мурнуу чарында чер тургузукчулары бо ажыл-агыйга Ишим хемниң солагай талазы ортасында 24200 гектар черни берген.

(СЭТА).

Дагжыларның чаа суурлары

ВОРОШИЛОВГРАД. Бөгүн «Кадиевуголь» трестиниң Ильич аттыг шахтага чуртталганың чаа бажынын ажыглалга киирген. Дөрт каът чараш бажыңга дагжыларның 53 өг-бүлези квартираларны алган.

Чыл эгезинден бээр областың дагжыларынга хөй каът муң ажыг бажыңнарны, чаңгыс аал-ишти чурттаар тускай бажыңнарны, аныяктар чурттаар ниити чуртталга бажыңнарын тудуп тургускан.

Үлетпүрүнүң чаа тудугларын долгандыр дагжыларның суурлары өскен. Черныхинова улуг тудуушкун чоруп турар. «Ворошиловуголь» трестиниң беш шахталары ында тургустунуп турар. Чартык чыл иштинде элээн каш кудумчулар мында тывылган, дагжылар таарымчалыг чуртталгаларны, магазиннерни, мастерскяларны алган. «Краснолучуголь» трестиниң Ново-Павлов, «Краснодонуголь» трестиниң Краснодарская № 3 шахталарында суурлар тывылган.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Колхозчуларны авансы-биле акшаландырып турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» кедээ ажыл-агый артели (даргазы эш Настык-Доржу) колхозчуларның күш-хүнүнге авансыга тарааны болгаш акшаны берип турар.

Мал фермазының мурнакчы малчыннарында 10 хууну немей саназы-биле катай колхозчуларга 141 муң рубльди авансыга тывыскан. Колхозчулар Мыйдок өг-бүлези-биле 3908 рубль, 10 ажыг тонна тараа, К. Очур өг-бүлези-биле 3290 рубль, 75 центнер тараа база К. Кызыл-оол 2038 рубль, 51 центнер тараа алганнар.

Күш-хүнүнүң минимумун ажыр күүсеткен колхозчулар авансыга алган акшазы-биле культурлуг идик-хептерни болгаш бажың херекселдери—демир оруннарны, радио приёмниктерни, ырлаар хааржактарны садып ап турарлар.

Үлегерлиг колхозчу

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозтуң кежигүнү К. Арбай колхозтуң 7 чыл школазында өренип турар уругларының эки өренирингe улуг кичээнгейни салып, оларга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Эш Арбайның 4 уруглары школада өренип турар. Олар боттарынга таарышкан арыг-силиг идик-хеп-биле үргүлчү хандыртынган. Ооң уруглары бо чылын бирги улдуннуң түңнелинде бүгү эртемнерге 5 демдектерлиг болганнар. Эрткен өредилге чылында Лидия деп уруу Крымда «Артек» лагерьге дыштанып чораан. Арбайның уруглары чыл-бүрүде-ле даараында класстарже өөрүшкүлүг шилчип турар.

Бистиң бригадавыстың чедиишкиннери

Бистиң хову бригадавыс 1953 чылда 80 кижи составтыг тургустунган. Мени бригаданың бригадирингe колхозчуларның ниити хуралынан бадылаан.

Бригадага 15 аътты, 12 андазыннарны 32 илиирлерни быжыглаан, 530 гектар черни ажылдап кылыры-биле биске тускайлап берген.

Колхозтуң ол улуг болгаш харыысалгалыг ажылын хүлээп ап турумда меңээ элээн дүвүрээннер «тараанның дүжүү багай болза, кандай берге канчаарыл?» дээн чижектиг айтырыглар туруп турган. Тарааның чаагай болдурарының кол-даа аргазы —агротехниктиг чурумнарны шынгыы сагыырындан, ажылды шын организастаарындан хамааржыр. Бригадага онаашкан 530 гектар черни чазын ажылдап кылган бис. Колхозчуларның ажылдаары эки-ле, ындыг-даа болза агротехниктиг чурумнарны сагывас, карак ажыттаар чоруктар бар болуп турган.

Эрткен чылын каан чыл болган. Ындыг-даа болза, чайын суттарылганы 2—3 удаа чорутканывыстың түңнелинде күзүн гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 17 центнер дүжүттү алгаш, ону эң эки дүжүттүг болган деп санап турган бис, ынчалза-даа ам бо чылын оон ийи катап бедик дүжүттү алган бис.

Бо чылын 610 гектарны тараан бис. 3 муң метр дуруттуг суттарылга буганы казып белеткээш, 200 ажыг га кур болгаш курукка черни ажыглалга киирген бис. Бригада тараа культуралары-биле чергелештир мал чеминге хереглээр хөй чылдыг сигеннерни 78 гектарны тараан. Тараа 2—3 кулак чедир үнүп чорда черниң ыгын көрүп турган суттарып, бок үнүштерни аштаарынга 38 кижи доктаамал ажылдап турган. Кажан дүжүттү ажаап ап турувуста гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 27 центнерни, ымангыя «Милтрум» деп үрезинни чажып тараан черниң га бүрүзүнден 40 центнерни, «Билгия» деп үрезин чашкан 70 гектарның га бүрүзүнден 37 центнерни ажаап алган бис.

Ам келир чылын гектар бүрүзүнден ортумаа-биле моон-даа бедик дүжүт алыр дээш амдан эгелеп белеткенип турар бис.

ЕНДАН-САМБУУ,

Барыын-Хемчик район, «Большевик» колхозта хову бригадазының бригадири.

Кыштаглаашкынга эки белеткенген

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Мал ажылының эң харыысалгалыг кышкы үези келген. Бо талазы-биле Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз багай эвес белеткенип турар. Бүдүрүлге планында 5 чаа кажаалар кылыры көрүнүп, а херек кырында 7 кажаа туттунган. Ол ышкаш эрги 37 кажаларны септээн, ооң иштинде 41 кажаларны орнун солуп, эде чаарткан.

Колхозчу малчыннарның иштинде ылангыя эштер Делбин, Шойдан, Кара-оол болгаш оон-даа өскелер кыштаглаарында элээн хөй мал чемнерин чедирип алган. Колхоз төвүнден 130 хире километр Монгун-Тайгада малчыннарга далган-тараа база мал чеми культуралар чедиреринде баштайгы эвлечгде 90 коштарны, дараазында 40 ажыг коштарны чоруткан.

„Сталинчы орук“ колхозта

«Сталинчы орук» колхозтуң төвү—Бүрен-Хем болза, Каа-Хем районда өөрүштүг суурларның бирээзи кылдыр улам-на калбарып турар. Колхозчулар чаагайжыдыр кылдынган, бажың чаны участоктарлыг чуртталга бажыңнары-биле хандыртынган. Бүдүрүлге, культура амыдыралдың тудугларын суурда улам өзүп, электри станциязы, радио белдири ажылдап турар.

Колхозтуң Миковка удурткан тулуг бригадазы бо чылын чуртталганың 7 бажыңнарын, ооң ынай самандан кылган 5 чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген. Ол ышкаш Кара-Сугда сүт-баранын фермазының малчыннарынга 2 чаа чуртталга бажыңнары база туттунган.

Баштайгы аванс-биле безин колхозчулар күш-хүн бүрүзүнге 3 килограмм тараана алган. Ылангыя эш Самбууга 3684 килограмм онаашкан, ындыг хөй орулгаларны чежени-даа көргүзүп болур.

Ногаа олуртулгазын калбартканының баштайгы бо чылында безин колхоз ол ажыл участогундан 90 муң ажыг рубльдиг орулгазын алган.

Артель баштаар чери (даргазы эш Прокудин) колхозчуларның материал-культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдарынга боттуг хемчегларни ап турар. Чуртталга бажыңнарын шуптузун печкаларлыг болдурарынга 20 муң ажыг туулбу белеткеп алган, ону кылдырып эгелеп турар.

Культура хереглелдеринге чарыгдаарыбиле колхоз баштаар чери бо чылын 10 муң рубльди чөпшээредип берген. Бо талазы-биле колхозтуң клубунда элээн хөй чугула чүүлдер база спорт херекселдери хандыртынган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Көдээ ажыл-агыйны тодаргай удуртур

(Барыын-Хемчик районнуң партия конференциязы)

Барыын-Хемчик районнуң X партия конференциязына СЭКП райкомунуң ажылының дугайында отчёт илеткелди райком секретары эш М. Санчай - кылган. СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының шиитпирлерин күүсеткеп дээш демиселге районнуң партия организациязы ажылчы чоннарының бүгү күштерин мобилизастап, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээр талазы-биле элээн чедишкиннерни чедип алганын илеткелчи болгаш санал берген делегаттар демдеглээн.

Районнуң колхозтары бо чылын элбек дүжүттү өстүрүп алган. 1951 чылга деңнээрге 1954 чылда тарылга шөлү 30 хуу калбарган. Күрүнеге тараа, дүк дужаарының планын районнуң колхозтары хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүсеткеннер. Колхозтарда ниитиниң малының баш санын өстүрериниң планы күүсетинген. Район 1000 гектар күр болгаш курукка черлерни ажыглалга кирген. «Большевик» колхоз гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 25—28 центнер дүжүттү, «Кызыл тараачын» колхоз —20—28 центнер, «Комсомол 30 чылы» колхоз—20—25 центнер дүжүттү өстүрүп алганнар. Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының хүрээлеги өзүп турар. Кызыл-Мажалык МТС-тің трактористери Одай-оол, Самбуу, Долгер-оол, Дукур, механиктер Сула, Чавыдак, комбайнёрлер Хуралбай, Ооржак Танзы болгаш оон-даа өскелериниң атсураа районда билдингир. «Большевик» колхозта саанчы Бачар Саяа бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1600 литр сүттү саап алган. «Кызыл тараачын» колхозта хойжу Дамдын-оол 200 хойдан 230 хураганнарны доруктуруп алган.

Илеткелчи болгаш санал берген делегаттар СЭКП райкомунуң ажыл-чорудулгазында улуг четпестерни илереткеннер.

Районнуң көдээ ажыл-агыйының кол адыры—мал ажылы болур. Ындыг турбуже СЭКП райкому көдээ ажыл-агыйның ол чугула адырын багай удуртуп турарын делегаттар шыңгыы шүүмчүлээннер. Район малдың баш санын өстүрериниң планын күүсетпээн. 1953 чылга деңнээрге 1954 чылда колхозчуларның хууда малы болгаш хуу ажыл-агыйлыгларының малы 3653 баш кудулаан. Аарыгдан болгаш өске-даа янзы-бүрү чылдагааннардан 1953 чылдың октябрьдан бээр районга 6372 баш мал кызырылган. Мал ажылында улуг четпестериниң бирээзи болза, мыйыстыг бода малда саар инектің бот-дензизиниң чавызы болуп турар. Колхозтарның бүгү инек малының иштинде саар инектериниң бот-дензизи 40 хуу турар үжүрлүг турда, оон үгле 29 хуузун эзлеп турар. Малдың продуктулуг чоруу дендии чавыс. Бир инектен районга ортумаа-биле 600 литр сүт саап алыр турган, үгле 265 литр сүттү саап ап турар. Чамык колхозтарда байдал оон дора, чижээ, «Лениниң оруу» колхоз бир инектен ортумаа-биле 193 литр сүттү, Ворошилов аттыг колхоз 142 литр сүттү алган. Малдың кызыраар чоруу кончуг бедик. Инектің 23 хуузу, хойның 7 хуузу, өшкүнүң 36 хуузу кызыраан. Бир эвес 602 инек кызыраваан болза, район 280 мүң литр сүттү алыр турган. Малга чемнер белеткээриниң планын район үш чылын улаштыр күүсетпейн келген. Колхозтар бо чылын мал кажааларының тудуунуң планын үгле 37 хуу күүсеткен болгаш эрги кажааларны бүрүн септеп албаан. Мал ажылынга зооветеринарлыг хандырылга четпес тургустунган. Уксаалыг малдар чөп ажыглатынмайн турар. Инекти бызааларындан чарып саары болгаш инекти хүнде үш катап саары дээн ышкаш мурнакчы методтарны районда боттандырбайн турар.

Колхозчулар хуузунда өнчүзүнге чогуур санныг продуктулуг малдыг болур чорук оларның материалдыг чаагай чоруун бедидериниң чугула байдалы болуп турда, районнуң партия, совет органнары ону чедир үнелевейн турарын конференция илереткен. Районнуң 2449 колхозчу өрегелеринден 179 өрегелериниң малы чок, 555 өрегелер саар инээ чок болуп турар, азы бүгү колхозчу өрегелериниң 36 хуузу саар инек чок.

Партия райкомунуң бюрозу көдээ ажыл-агыйны улуртурунуң методун СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март Пленумнарының негелделерин өзүгаар ам-даа эде тургузуп албаанын санал берген эштер шүүмчүлээн.

СЭКП райкомунуң МТС зоназының талазы-биле инструкторлар болуу бодунуң кылыр ажылын шын эвес билип, ацгыаңгы колхозтарга үргүлчү сургакчылар болуп турган.—Инструкторларын шын эвес ажыглап турарының түүнелинде олар боттарының хүлээлгелиг ажылын боттандырбайн, доктаамал сургакчылар болу бергеннер. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери боттарының хүлээлгелерин күүседириңче кирбейн турда, СЭКП райкому ону херекке албайн турган. СЭКП райкомунуң бюрозу МТС-те партия организациязының ажылын бодунуң контролюнга болгаш кичээнгейинге албайн турар, чижээ, райкомнуң бирги секретары эш Санчай мээн-биле чаңгыс-даа катап ажыл-херектің байдалының дугайын чугаалажып көрбээн— деп, МТС-те партия организациязының секретары эш Кончук чугаалаан.

— СЭКП райкому болгаш райкүүскомун хөй-хөй хуралдар кылыр, чер-черге барын ажыл-херектің байдалын сонуургап көрбейн турар шак ындыг шын эвес практиктан ам-даа уштунмаан. Сентябрь 16-да райкомнуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан чөвүлел хуралы хүнүскүнүң 13 шактан дүнекиниң 4 шакка чедир үргүлчүлээн. Ол хуралга райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Юртаев 14 катап турүп чүве чугаалаан. Хуралдың шынары тергиин куду деннелге эрткен —деп, райкомнуң инструктору эш Кенден чугаалаан. СЭКП райкомунуң практиктиг ажыл-чорудулгазында бир кол частырыглыг чорук болза ажыл-агый-политиктиг сорулгаларны күүседир дээш демиселге колхозтарда партия организациаларына даянмайн, оларның удуртукчу, башкарыкчы ролюн бедидер дугайында оларга кошкак дузалажып турары болур. СЭКП райкомунуң төлөлекчилери колхозтарга барганда үгле колхозтар даргаларындан сан медээ алган чоруптар, а эге организациялар секретарылары-биле чугаалашпайн турарлар — деп, «Большевик» колхозта партия организациязының секретары эш Семис-оол чугаалаан. МТС часкы тарылганы организас чок чоруткан. Ажаап алышкын үезинде машиналарның хей турар чоруу хөй удаа болуп турган, чайгы болгаш күскү чер ацдарылгазының планын үскен. Мал ажылынга удуртулгалары болгаш хайгааралды МТС бодунуң кичээнгейинге албайн турарындан районда мал ажылының талазы-биле үстүнде айытынган четпестер ынчангаш таварылга эвес деп чүве билдингир. МТС-тің директору эш Пшеницын боду мал фермаларынга, малчыннарга бэрбайн турар. Мал эмчилери болгаш зоотехниктер малчыннарның чурттаа, ажылдан турар черелеринге барбайн, нургулайында колхоз төптеринде турүп турарлар. «Совет Тываның 5 чылы» колхозта агроном эш Ашак-оол, «Кызыл тараачын» колхозта зоотехник Баранова, «Большевик» колхозта мал эмчизи Лопсан олар боттарының хүлээлгезин күүсетпейн турарын делегаттар шүүмчүлээн. —Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле, бригадирлер, ферма эргелекчилери-биле, хову болгаш мал ажылының мурнакчылары-биле чөвүлел хуралдарны болгаш семинарларны эрттирип, база мал ажылының продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле хемчегларны алырын районнуң эрткен партия конференциязының доктаалында бижээн турган. Ынчалза-даа СЭКП райкому ол чугула хемчегларны боттандырбаан, МТС-тің колхозтарда андарган черлери чазын катап андарар ужурга чугаажок таваржыр хире болуп турар — деп, «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы эш Сендажы чугаалаан.

—МТС-тің ажылында четпестериниң чылдагааны болза, СЭКП райкомунуң секретары эш Санчай болгаш райкомнуң бюро кежигүннери МТС зоназының талазы-биле инструкторлар болуунуң ажылын удуртпайн келгенинде, СЭКП райкомунуң МТС зоназының талазы-биле секретары турган Сурунгур ол ажылды удуртур хамаанчок, харын көдээ ажыл-агыйның эң бөлүүн айтырыгларын безин билбес кижи болган. Ол боду партияның сагылга-чурумун үреп, үргүлчү арагалап турганы-биле ажылындан үндүрткен. Картофель, ногаа болгаш мал чеми культураларның дүжүү кончуг чавыс болган. Районнуң колхозтарында колхозчуларның кодан чаныың дузалаар ажыл-агыйы чок. Бүгү 6 колхозтарның иштинден үгле 2 колхозтарда дагаа ажылы бар болуп турар. Ол болза, партия райкомунуң болгаш район Соединиң күүсекчи комитединиң улуг частырыы болур—деп райкүүском даргазы эш Одан-оол чугаалаан.

Колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дугайында СЭКП райкому колхозтарга тодаргай удуртулганы хандырбайн келген. Колхозтарда болгаш «Барлык» совхозта күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак тургустунган. Районнуң колхозтарында 857 колхозчулар күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн, 241 колхозчулар колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн. Олар болза күш-ажыл кылын шыдаар бүгү колхозчуларның 33 хуузу болуп турар. Бүгү колхозчуларның 78 хуузу өглерде чурттаа турар. Колхозтарга чурттаалга болгаш бүдүрүлге тудугларының планнары күүсетинмээн.

Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын каржызы-биле үрээр чоруктар бар болуп турарын конференцияга санал берген эштер илереткеннер. «Тиилелге» колхозтуң даргазы турган Бавуу, Ворошилов аттыг колхозтуң даргазы Седен олар көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үреп турганнар.—«Кызыл тараачын» колхозка 32 баш малдарны колхозчулар самчыгдаан болгаш ол малдарны колхозка ам-даа эгитпээн—деп, делегат эш Күдерек чугаалаан. Суд, прокуратура органнары самчыгдакчылар-биле кошкак демисежин турарын делегаттар шүүмчүлээн.

— Районнуң партия организациязы идеологтуг ажылче кичээнгейни суларатканының түүнелинде чамдык колхозчуларның талазындан күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, „колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпейн турар. Чамдык колхозчулар колхозка ажылдавайн, үгле хуузунда малын өстүрүп олуруп турарлар. Аныяк өскениң, ылаңгыя комсомолчуларның ортузунда эргиниң эң хоралыг артышкыны—оор-суук кылыр чоруктарның фактылары бар болуп турар — деп делегат эш Бавуу («Барлык» совхозта) чугаалаан.

Колхозчулар ортузунга политик-массалыг ажылдың байдалы СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының негелделеринге ыракта-ла дүүшпейн турар. Фермаларда партия бөлүктери болгаш агитаторлар ажылдавайн турар. Чоннуң ортузунда лекция пропагандазы барык-ла сокоан. Көскү агитацияның бүгү хевирлери ажыглатынмайн турар. Чорудуп турар лекциялар болгаш илеткелдер районнуң мурнунга салдынган ажыл-агый-политиктиг сорулгалардан хоорук. Клубтар, номчулга бажыннары, кино четкилери багай ажылдап турар. СЭКП райкомунуң илеткелчилер бөлүүдаа, политиктиг болгаш эртем билиглери нептередириниң Ниитилелиниң район салбыры-даа колхозчулар ортузунга политиктиг илеткелдерни организаставайн турар. Үргүлчү арага-дарыга хандып, совет кижиниң моральдыг мөзүн-шынарынга удур үүлгедиглери дээш партия райкомунуң секретарылары турган Назын-оол, Сурунгур олар ажылындан дүжүрткеннер. Гайпо даргазы Эректол, район судунуң шииткекчизи Дукур-оол үргүлчү арагалап, бодунуң хүлээлгелиг ажылын суларатканда турда, СЭКП райкому эптежип турган.

Комсомол болгаш улус чырыдышкынының база кадык камгалал, харылзаа органнарының ажылын СЭКП райкому багай удуртуп келгенин конференция демдеглээн болгаш оларның ажылын экижиде-ринче угланган тодаргай хемчегларни алырынче СЭКП райкомунуң, оон бюрозунуң кичээнгейин угландырган.

Конференциядан соңгуткан райкомнуң бирги организастыг пленумунга СЭКП райкомунуң секретарларынга эштер Санчай, Кулев, Таржаа оларны соңгаан.

Партия организациязы болгаш колхоз бүдүрүлгези

Партийжи удуртулганы бедик деңнелге тургузары — колхоз бүдүрүлгезиниң чедишкиниг болурунга эргежок чугула чүүлдериниң бирээзи болур. Ол удуртукчу принципти Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозта партия эге организациязы шыңгыы барымдаалап турар. Оон түүнелинде колхоз бүдүрүлгези элээн чедишкиннерлиг болган.

Чоокта чаа ында партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралы өткен. Анда болган отчёт илеткелден алгаш көөрге, ук артель элээн чугула ажыл-агый-политиктиг сорулгаларны эки шиитпирлээни илереэн. Оон иштинде эң үлегерлиг чүве болза, колхоз суржулга айтырыын үзе шиитпирлээни болур. Ынчангаш, колхозчу ажыл-агыйлар өглерден бажыннарже, сурджун амыдыралче шуут шилчээн. Оон-биле кады мал, тарла бүдүрүлгезинин айтырыглары база шиитпирлетинген.

Колхозтуң тарылга шөлү бо чылын 19 хуу калбарган. Дүжүт ажаап алышкыны 20 ажыл хүнинде эткен, тодаргайлаарга, 1260 га тараа культураларының ажаалдазы өй-шаанда, организастыг чорутунган. Колхоз бо чылын картофель болгаш ногаа культураларын олуртуруңче киргеш, ол ажылды база чедишкиниг күүсеткен.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун бедидер хемчеглер база алдынып турган. Коммунистерни ажылдың шиитпирлиг черлеринге таарыштыр тургузарындан эгелээш, ол хемчегларни боттандырып турар. Чижээлээргe, коммунистерден 7 кижини чер ажылында, 8 кижини мал ажылында, 5 кижини тулугда тургускулаан. Олар бүдүрүлгеде мурнакчы ролдуг болбушаан, өскелерге үлегерлиг болганы-биле элээн хөй колхозчулар ажылдап алырының нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турарлар. Ол ышкаш партбюронуң кежигүннери база ажыл талазы-биле тус-тус хуваалдалардыг.

Мурнакчыларның дуржулгазын нептередир, четпестерни өй-шаанда илередир болгаш чайладыр херекке хана солун база-ла чугула рольдуг болуп турар. Ол хана солун 2 удаа доктаамал үнүп турар.

Ындыг болза-даа, партия эге организациязының ажылында четпестер барын отчёт-соңгулдалыг хуралга олурушкан коммунистер боттарының санал-шүүмчүлелдеринге илередип чугаалаваннар. Партия организациязының ажылында кол четпес чүве болза, хүлээп алдынган шиитпирлериниң хынаалдазын болгаш күүселдезин организаставайн турары болур. Хүлээп алдынган шиитпириниң күүселдезин болгаш хынаалдазын чогуур деннелге тургузары соңгаарладып болбас сорулгаларның бирээзи болур дээрзин партбюронуң чаа соңгуткан составынга даскан.

Ниитиниң малын эки кыштагладыры — чугула сорулга

Организастыг кыштаглап турар

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхоз бо чылын ажыглатынмас хире багай кажааларны өренип көрбүшаан, ылаңгыя малдың өзүлдезинге холбаштыр кыштагларны дериир, чаа кажааларны немей тудар талазы-биле элээн боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Моөц түннелинде бар кажааларның септелгези, чамдык чаартылгалыг кылыглары чогуур өйүнде доозулган.

Районнуң өске колхозтарынга бодаарга «Искра» бо чылын кыштагларда чугула тудугларны кылган. Арыг-Бажында 30 инекке, 40 болдургага, бүдүрүкчүлер турар бир—мындыг үш чаа кажаалар; Кызыл-Хаваакта—50, Кара-Талда — 50 баш инек кирер, оон ынай Тыттыг-Үзүкте — 500, Мозур-Дагда — 300 шээр малга кажаалар туткан.

Бо бүгү ажылдарга колхозтуң үгле тудуг бригадазы эвес, фермаларның малчыннары база киржип, күш-ажылга ынакшылдыг чүткүлдүүн илереткен. Амгы үеде кыштагларда 49 тонна сигенни чедирген, концентраттыг чемнер база ажыглатынып турар; өдек болгаш чалыгларга хереглээр өске-даа чүүлдер хынамчалыг белеткетинген.

Колхозтуң девискээринде ноябрьның 10-да хар чаап, кыштың байдалы эгелей берген. Фермалар малын баш бурунгаар көрдүнген ажылчы план өзүгаар организастыг кыштагладып турар.

Эки белеткетинген

Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозтуң малчыннары ниитиниң малынга кыштаглаашкын белеткелин дооскан. Кыжын хой малды 17 кезек, өшкүнү — 16 кезек, мыйыстыг бода малды—9 кезек черге тургузар деп шиитпирлээн болгаш шупту 42 кыштагларның септелгези бүрүн дооскан.

Малчыннарның кыштагларында 205 тонна өдекти бөлген болгаш 250 тонна сигенни белеткээн. Кыштаглар белеткелин үрген доозары-биле өшкү малдың малчынларының бригадири эш Чаш-оол малчыннарны эки организастаан. Ол ышкаш малчыннар Комбуй, Сендажы, Балдан олар боттарынга хамаарышкан кыштагларның септелгезин болгаш малының чиир сигенин боттары кезип белеткеп алганнар. Чижээ, Комбуй 10 тонна сигенни кезип белеткээн, 1 чаа кажааны тудуп алган, Сендажы—16 тонна сигенни кезип сараттап алган болгаш кыштаг белеткелин мурнай дооскан.

В. БЮРБЮ.

Четпестерни чайладыр

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозта кышка удур малдың чылыг кажааларының белеткели багай чоруп турар. Колхозта шээр малдың кыштаг кажааларындан үгле ийи малчыннар боттарынга хамаарышкан кыштаг кажааларының белеткелин дооскан боорлан башка, арткан 21 кажааларның септелгези ам-даа эгелевээн. База бир улуг хой кажаазын туткан-даа болза чылыглаашкыны четче эвес, аскы ам-даа кылдынмаан, ол ышкаш ийи черде инектің кыштаг кажааларының септелгези чок, иштинде өдээ хоортунмаан аваар чыдар болгаш 2 кодан бызааларның кышкы кажаалары шуут чок болуп турар. Июнь айда-ла тудуп эгелээн хаван кажаазының тудуун ам-даа дооспаан.

Мал чеминге белеткээн сигеннериниң кажаазы чок, шөлде сараттарның кыдыындан мал базып чип турар, ол ышкаш колхоз бо чылгы тараа саванындан чаңгыс сараат-даа белеткеп албаан, база элээн хөй көк суланы сыпка тургузун мал чип каан. Бо айытынган четпестериниң дугайында колхоз баштаар чери дарый шимчениři чугула.

Г. ЛОПСАН.

Ферма кышка белен

Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозта кыштаглаашкына белеткел эки чоруп турар.

11 кыштагда 1000 ажыг инек кирер 21, 12 кыштагда 6560 ажыг баш хой, өшкү кирер 19 эрги кажааларның септелгезин эки шынарлыг кылдыр кылгаш, өдээн хоорган болгаш 60 баш инек кирер 1 чаа кажааны ажыглалга киргеш, инек кыштаанда 121 тонна өдекти бөлүп белеткээн.

Кыштаглар белеткелиниң ажылынга Санчай, Биченей, Сарыг-оол, Байыр-оол, Ажай-оол, Хенен, М. Бирлей олар илепкейлиг киржип, ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер.

С. БИРЛЕЙ-ООЛ.

Белеткел эки

Кызыл районнуң «Тиилелге» колхозта мыйыстыг бода мал фермазының малчыннары (эргелекчизи эш О. Дарый) кыштаглаашкын белеткелин дооскан.

Ферманың малчыннары инектің 10 кажааларын септээш, 60 ажыг бызаа кирер 1 чаа шынарлыг чаа кажаанны туткан, 330 тонна өдекти бөлген болгаш 25 тонна сигенни фермада сөөртүп белеткээн. Ферма бо чылын мыйыстыг бода мал өстүрер планын ажыр күүсеткен болгаш төрүүр инек өстүрериниң планын 117 хуу кылдыр күүсеткен.

С. СЕДЕН-ООЛ.

КОЛХОЗТАРДА ТУДУГ АЖЫЛЫ— ЧУГУЛА СОРУЛГА

Тудуг бригадазының чедишкиннери

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели 1948 чылда организастатынып тургустунган. Артельдиң төвү—Чыраа-Бажынга ынчаарда чаңгыс-даа бажың чок турган болза, ам ында чаа колхоз сууру өзүп сайзыраан. Колхозчуларның барык шуптузу өглеөлеп чылыг, чырык, культурлуг чурттаалга бажыннарынче шилчээн.

Тудуг ажылын улам калбартыры-биле колхозтуң тудуг бригадазы 64 кижи составтыг тудугда күүсеннишкиниг ажылдап турар. Бригадир коммунист эш Санчижап тудугжуларны эки организастап, ында күш-ажылды таарыштыр тургускал. Чыл, квартал, ай, неделя санында тудуг планын таарыштыр чогаадып кылган, күүселдезин эки түнелли берип турар.

Чыраа-Бажы суурга 1950 чылда долу эвес ортумак школа ажыттынган, ында 226 өөреникчилер өөренип турар.

Ол колхозта кижи, малдың эмчи пунктулары, садыг, уруглар яслизи, колхоз конторазы, клуб, номчулга бажыңы, хлеб быжырар пекарня, суху Соведи, чунар бажың, чазаныр мастерская болгаш өске-даа бүдүрүлге тудуглары туттунган. Колхоз төвүнде 1200 тонна тараа урар 5 складтар бар.

Колхозчуларның чурттаалга бажыннарында, культура албан черлеринде, школада Ильичиниң лампалары чайыннандыр чырып турар.

Колхозтуң ниитилештирген малы ам эки шынарлыг кажаалар-биле хандыртынган. Малчыннарга 13 чурттаалга бажыннарын кышкы турлагларда белеткеп туткан.

Ол колхозтуң сууру улам-на калбарып, эки шынарлыг чаа тудугжар-биле өскежип турар. 1954 чылда колхозчуларның чурттаалга бажыннарын тударынга 10 мүн рубльди күүнеден алгаш чөп ажыгган, тудуг планын күүсеткен.

Бо чылын чурттаалганың 19 бажыннарын өскей кылып, 21 хире шала кылдынган бажыннарны дооскан, 200 тонна тараа урар склад, 100 тонна ногаа шыгжаар склад, электри станциязы, тускай эртемниглерге 2 аал ишти чурттаар бажыңны, хову турлагларында 7 бажыңны, хову бригадаларынга чем белеткээр 2 бажыңчыгаштарны, сүт-бараан фермазынга 1 бажыңны болгаш өске планда көрдүнмээн тудугларның тудуун дооскан.

Колхозтуң ниитилештирген малынга эки шынарлыг чылыг кажааларны белеткээн, 1500 баш шээр малга 2 чаа кажааларны, 60 баш бызаа кирер 1 чаа кажааны тудуп, оон-даа өске бөдүүн кажааларны база туткан.

Колхозтуң тудуг бригадазының мурнакчы тудугжулары Кончук, Кодур-оол, Иди, Хандывай, Үгүжек олар ажыл-нормазын хүн-бүрүде ажыр күүседип турарлар.

Колхозтуң тудуг талазы-биле ол бүгү чедишкиннери болза, колхозчуларның эки цепкейлиин болгаш колхоз баштаар черинің оперативтиг удуртулгазы-биле тайылбырлатынар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Тудуг планын күүседир

Бай-Тайга районнуң «Дөң-Терек» көдээ ажыл-агый артели бо чылын 13 чурттаалга бажыңнары тудар планныг турган, 6 бажыңнарны туткан, ол бажыннарның крышалары, кладовкалары, оон-даа өске херекселдери чедир туттунмаан, арткан 7 бажыннарның үгле ханазын шала туткан, тудуг бригадирлери эш Адыг-оол тудугнуң багай чоруп турары материал чогунда деп хөөн-биле чаап турар.

Ол колхозтуң тудуг бригадазының бригадиринге бо чыл эгезинден бээр 6 кижи солушкан чорук ажылга саадал ужуратырып турганын көргүзүп турары тодаргай факт болур.

Тудуг материалдарын чогуур үезинде белеткээр талазы-биле чазын тудуг бригадиринге эш Балдан-оол ажылдап турган үеде тудуг материалынга 3000 ыышты белеткээн деп чугаалап турган, а херек кырында ол ыыштарның шынары куду, чинге болгаш бажың тударынга таарышпас.

Колхоз суурунда 90 баш инек кирер кышкы кажаның ханазын кызыл каандан бээр 2 чыл бооп турар, ол ышкаш колхоз конторазын саман-биле 1952 чылда эгелеп туткан болза ам-даа ханазын бүрүн салбаан.

Тудуг бригадазында хамаарышкан саман, туйбу бүдүрүлгелери чыл бүрүде багай ажылдап, эки шынарлыг материалдарны бербейн турар, кылдынган саманнарның болгаш туйбуларның шынары куду бооп турарының түнелинде 1953 чылда 25000 туйбуну тудуг бригадазы кылган деп бригадир турган эш Балдан-оол чугаалаан турган, а херек кырында үгле 500 туйбу ажыглалга киргеп. Бо чылын тудуг бригадири турган эш Делегниң удуртулгазы-биле туйбу бүдүрүлгези 30000 мүн туйбу кылган, ол туйбудан 3500 туйбу ажыглалга киргеп.

Ол колхозтуң баштаар чери (даргазы Кунгаа, партия эге организациязының секретары эш Чымба) бо четпестерни үзүткаар талазы-биле тудуг бригадазынга организастыг ажылды чоруткааны тодаргай бооп турар.

Тудуг бригадазында быжыглатынган бүгү эр, хереэжен 100 хире колхозчулар ажылдап турар. Оларның иштинде күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турарлар база бар, чижээ, Очур-оол, Дылак олар колхоз төвүнден ыракта чурттап, 58 ажыл-хүнүнде ажылга үнмээн База ол ышкаш эштер Чолураа, Ортун-Назын олар 16 ажыл-хүнүн үскеннер.

Чамдык колхозчулар ам-даа өгле чурттап турар. Ынчаарга чамдык колхозчуларга чаа бажыннар бээрге боттарының эрги бажыңнарын ыңай бээр садар таварылгалар база бар.

Колхозтуң ажылының сандаргай болуп турары, баштаар черден организастыг ажылды багай тудуп турары болур, чижээ, бригадир турган Балдан-оолду ол ажылындан үндүргеш, оон соонда ревизия комиссиязының даргазынга соңгаан, оон элээн болганда ферма ажылы баксыраан дээш ону анаа ажылдаары-биле баа-ла соңгаан, оон сөөлүнде ревизия комиссиязының ажылы база-ла шуут уттунган. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үрээр чорукту болдурбас херек.

Ол колхозта тудуг ажылының дугайында четпестерни дарый узуткаары-биле колхозтуң баштаар чери организастыг хемчегларни алыры чугула.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Кичээнгейни күштелдирер

Өглерде чурттавышаан турар колхозчуларны чоокку үеде чылыг, чырык бажыннарже шилчидер дээш Чөөн-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый артельдериниң баштаар черлери болгаш колхозчу тудугжулары улуг күштү салып турда, Сталин аттыг колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Ревнюк), тудуг бригадазы (бригадири эш Чудуймаа) чурттаалга бажыңнарының тудуг планын чылдын-на күүсетпейн келген.

Колхоз ажылчын, тырттар күш-биле болгаш чепсек-херекселдер-биле хандыртынган-даа болза, эш Ревнюктуң, эш Чудуймааның тудуг ажылынче доктаамал сагыш салбайн, күш-ажылды багай организастан, чепсек-херекселдерни, тырттар күштү чөп ажыглавайн турарындан тудуг планы күүсетинмейн турар. Оон чылдагаяны-биле 45 колхозчу өрегелер ам-даа өглерде чурттавышаан.

1954 чылдың тудуг планында көрдүнген 17 чурттаалга бажыңнарының үгле бирээзи ажыглалга киргеп, ынчаарга 9 бажыңның ханаларын шала-була тургузуп каан. Эрткен чылын тудуп эгелээн ясли тудуу ам-даа доозулбаан болгаш оон иштики херекселдерин кылбайн турар.

Тудуг бригадазының бригадири эш Чудуймаа бызынчыларның мергежилин барымдаалавайн, ажыл хуваалдазын шын эвес таарыштырып турарындан тудугнуң темпизи болгаш шынары чавыс болуп турар. Тудугну чедир кылбайн ажыглалга киирер чорук колхозта чанчыл болган. Колхозчуларның олуруп турар бажыннарының крышалары, кладовкалары чок, оларны чедир тудар дугайында колхоз баштаар чери сагыш салбайн турар.

Коммунистиг партиянын болгаш Совет чазыктың колхозчу ажыл-ишчилериниң чаагай, культурлуг амыдырал-чурттаалгазы дээш хүн-бүрү көргүзүп турар улуг дузаламчызын чөп ажыглап турган чоокку үеде колхозчуларны чылыг, чырык бажыңнарже шилчидери соңгаарладып болбас сорулга болур.

Д. СЮРЮН-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

Ажылдың темпизи оожум

Эрзин районнуң «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артели тудуг ажылының планын эрткен чылын күүсетпээн. Планда көрдүнген чунар бажың болгаш колхозтуң клубу амга чедир кылдынмаан, дыка хөй чурттаалга бажыннарының база электростанциязының тудуу оожум темпилиг чоруп турар.

Бо чылын тудуг бригадазы, оон бригадири эш Бижээ-Хөө тудугжулар аразынга социалистиг чарыышты калбартып, шала туттунган тудугларны шуптузуп ажыглалга киирер деп шиитпирлеп алгаш, а херек кырында электростанцияның үгле шаараш ханазын туткан, эжик, рама, шала херекселдери шуут кылдынмаан.

Тудуг ажылын дүргедедир талазы-биле пилорама чугула негетинин турар. Ол колхозтуң пилорамазының хирээзин Тес-Хем районнуң МТС-зинде кылдыртыры-биле аппарганындан бээр 2 ай чоокшулап турар.

Тудуг ажылын дүргедедир талазы-биле колхозтуң баштаар чери болгаш тудуг бригадазының бригадири ол ажылды дарый организастаары чугула негетинин турар.

М. МОМБУЛАЙ.

РСФСР-НИҢ УЛУС СУДТАРЫНЫҢ СОҢГУЛДАЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДҮРҮМ

I БӨЛҮК

Соңгулда системазы

1. РСФСР-ниң Конституциязының 113 дугаар чүүлүн өзугаар база ССРЭ-ниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның суд тургузуунуң дугайында Хоойлунуң 22 дугаар чүүлүн өзугаар улус судтарын районнуң хамаатылары чажыт бадылаашкынның бүгү-ниити, дорт болгаш ден соңгулда эргезин үндезилеп, үш чыл хуусаалыг соңгуур.

2. Соңгулда эргезин эдилээн болгаш соңгулдалар хүнүнде 23 хар четкен РСФСР-ниң хамааты бүрүзү улус шиитке-кчизинге болгаш улус төлээлеринге соңгудуп болур. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге шиитке-лдиг кижилерни соңгуп болбас.

3. РСФСР-ниң Конституциязының 18 дугаар чүүлүн өзугаар өске бүгү эвилелдешкен республикаларның хамаатылары, РСФСР-ниң девискээринге РСФСР-ниң хамаатылары-биле бир дөмей улус төлээлеринге соңгуур болгаш соңгудар эргени эдилээр.

4. ССРЭ-ниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның суд тургузуунуң дугайында Хоойлунуң 23 дугаар чүүлүн өзугаар улус шиитке-кчилерин болгаш улус төлээлерин районнуң хамаатылары соңгулда округтарының аайы-биле соңгуур. Улус судун (улус шиитке-кчизин болгаш улус төлээлерин) соңгуур талазы-биле соңгулда округтары ол улус судунуң эжыл-чорудулгазы чоруп турар девискээрде чурттап турар бүгү чонну хаара тудар.

5. Улус судтарының соңгулдаларын чорудары-биле холбашкан чарыгдалдарны күрүнеиң күсели-биле болдурар.

II БӨЛҮК

Соңгукчуларның даңзылары

6. Улус судтарының соңгулдаларына соңгукчуларның даңзыларын хоорайларга—ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттери, а районнарлыг хоорайга—районнар Советтериниң күүсекчи комитеттери, суурларга—суур Советтериниң күүсекчи комитеттери, көдээ черлерге—ажылчы чоннарның депутаттарының көдээ (станица, деревня, хутор, аул) Советтериниң күүсекчи комитеттери кылыр.

7. Даңзыларны кылып турар үеде ол Советтиң девискээринде чурттап турар, соңгулдалар хүнүнде 18 хар четкен соңгулда эргелиг ер, хереөжен бүгү хамаатыларны раса болгаш национал хамаарылгызы, шажын-чүдүлгези, эртем-билии, сууржулгазы, социал үндезини, эт-хөреңги бөйдалы болгаш мурнуку ажыл-чорудулгазы хамаан чокка соңгукчуларның даңзыларына киирер.

8. Судтуң шиитке-ли-биле соңгулда эргезин казыткан кижилерни, ол шиитке-лби-де соңгулда эргезин казыыр деп доктаатка-н бүгү хуусаазының дүргузунда база хоойлуда айыткан чурумну өзугаар угааны солуу деп саналтырган кижилерни соңгукчуларның даңзыларына киирбес.

9. Соңгукчуларның даңзыларын соңгулда пунктуларының аайы-биле доктаатынган форманы барымдаалап соңгукчуның фамилиязын, адын, адазының адын, назынын болгаш чурттап турар черин айытпышаан, алфавит чурумун өзугаар чыскаап кылыр болгаш ооң адаанга ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы биле секретары ат салыр.

10. Шериг кезектеринде болгаш шериг каттыжышкыннарында турар соңгукчуларның даңзыларын кылып тургузарга ооң адаанга командир ат салыр. Оон өске бүгү шериг албанныларны соңгукчуларның даңзыларына оларның чурттап турар черлериниң аайы-биле ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң чогуур күүсекчи комитеттери киирер.

11. Ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитеди соңгукчуларның даңзыларын бүгү-ниити көөрү-биле соңгулдаларга чедир 20 хонук бурунгаар чарлап азар ийикпе, азы ол даңзы-биле соңгукчулар Советтиң ийикпе соңгулда пунктузунуң бажыңына таныжып алыр арганы хандырар.

12. Соңгукчулар даңзызында шын эвес болган чүүлдериниң (даңзыга киирбээнинің, даңзыдан үндүргениниң, фамилиязын, адын, адазының адын өскерткен, соңгулда эргезин казыткан кижилерни даңзыда шын эвес киргениниң) дугайында биллириишкиннерни ажылчы чоннарның депутаттарының ук даңзыны чарлап үндүрген Советиниң күүсекчи комитединге киирер.

13. Ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитеди соңгукчуларның даңзызында шын эвес чүүлдериниң дугайында биллириишкин бүрүзүн үш хонук хуусаа иштинде хынап көөр болгаш соңгукчуларның даңзызынга чогуур чазалгаларны киирер, чок болза, биллириккинің биллириишкинин чөпшээрөөн сыдагаанарының дугайында биллириккиге бижимел харыны бөөр хүлээлгелиг. Ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитединиң шиитпири-биле чөпшээрешпес таварылгада ук биллириккчи кижи ажылчы чоннарның депутаттарының оон өрү турар Советиниң күүсекчи комитединге хомудалын киириң болур, а ол Советтиң шиитпири шуут күштүг болур.

III БӨЛҮК

Улус судтарының соңгулдаларының талазы-биле соңгулда округтары болгаш соңгулда пунктулары

14. Улус судунуң соңгулдаларының талазы-биле соңгулда округунуң бүрүзүнге бир улус шиитке-кчизин болгаш 50-ден 75 кижи чедир санныг улус төлээлерин соңгуур.

Соңгулда округу бүрүзүнге соңгудар ужурлуг улус төлээлериниң санын ук автономнуг республиканың Юстиция Министерствозунуң азы РСФСР-ниң Юстиция Министерствозунуң ажылчы чоннарның депутаттарының край, область Советиниң чанында Эргелелиниң киргенин барымдаалаш, автономнуг республиканың Дээди Советиниң Президиуму, азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советиниң күүсекчи комитеди доктаадыр.

15. Улус судтарының соңгулдаларының талазы-биле соңгулда округтарының даңзызын округ бүрүзүнге соңгудар ужурлуг улус төлээлериниң санын айытпышаан, автономнуг республиканың Дээди Советиниң Президиуму азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советиниң күүсекчи комитеди соңгулдаларга чедир 28 хонуктан орайтатпайн чарлап үндүрер.

16. Улус судунуң соңгулдаларының талазы-биле соңгулда округунуң девискээринге соңгулда бюллетеньнери хүлээп алыр болгаш бадылаашкынның саналашкынын чорудар соңгулда пунктуларын тургузар.

17. Соңгулда пунктуларын хоорайларга — ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттери, районнарлыг хоорайларга — ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттери, көдээ черлерге—ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттери тургускулаар.

Соңгулда пунктуларын соңгулдаларга чедир 25 хонуктан орайтатпайн тургузар.

18. 2000 кижиден хөй чурттакчылыг хоорайларга, суурларга, база көдээ черлерге болгаш көдээ Советтериниң девискээринге, соңгулда пунктуларын тургузарда, 1500—3000 чурттакчыларга-ла бир соңгулда пунктузу онаажыр кылдыр тургузар.

19. 2000 кижиден хөй эвес чурттакчылыг көдээ Советтиң девискээри, чурум өзугаар бир соңгулда пунктузу болур.

500-тен 2000 кижи чедир чурттакчыларлыг станица, деревня, аул бүрүзүнге тускай соңгулда пунктузун тургузар.

Чурттакчылары 500 кижиден эвээш болза-даа, 300 кижиден эвээш эвес сууржугаштарга азы кезек сууржугаштарга бир эвес соңгулда пунктузунга чедир ол аразының ырак хемчээли 10 километрден ажыг болза, ол сууржугаштарга соңгулда пунктуларын тус-тузында тургузуп болур.

20. Бичии турлаглар колдап турар ыраккы соңгу болгаш чөөн-чүктүң районнарынга 100 кижиден эвээш эвес чурттакчыларга соңгулда пунктуларын тургузуп болур.

Соңгу-чүктүң национал округтарынга, база даг чурттуг болгаш көшкүн чурттакчыларлыг районнарга 100 кижиден эвээш, ыраалза-даа 50 кижиден эвээш эвес чурттакчыларга соңгулда пунктуларын тургузуп болур.

21. Шериг кезектеринге болгаш каттыжышкыннарынга 50-ден эвээш эвес, 3000-дан хөй эвес санныг соңгукчуларга соңгулда пунктуларын тус-тус тургузар.

IV БӨЛҮК

Соңгулдаларны организастаары

22. Улус судтарының соңгулдаларын ажылчы чоннарның депутаттарының район болгаш хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттерин дамчыштыр автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнары болгаш ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советтериниң күүсекчи комитеттери организастаар. Автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнары болгаш ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советтериниң күүсекчи комитеттери болза, автономнуг республиканың, крайның, областың, хоорайның бүгү девискээринге соңгулдалар чоруп турда соңгулдалар дугайында бо Дүрүмнүң күүселдезин хайгаараар болгаш ажылчы чоннарның депутаттарының

д) соңгутурган улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге оларның соңгутурганының дугайында шынзылгаларны тыпсыры болгаш соңгутурган улус төлээлериниң даңзызын улус суду бүрүзүнге тургузары;

е) соңгулда пунктуларында төлээлекчилерниң шын эвес ажыл-чорудулгазының дугайында хомудалдарны хынап шиитпирлеп көөрү.

24. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидат бүрүзү дээш берген бадылаашкыннарның саналашкынын чорудары-биле ажылчы чоннарның депутаттарының районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүсекчи комитеттери соңгулда округунуң бүрүзүнге 5—7 кижи составтыг саналашкын комиссияларын тургузар.

25. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидат бүрүзү дээш берген бадылаашкыннарның саналашкынын чорудары-биле соңгулда пунктузунуң бүрүзүнге ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң төлээлекчизиниң чанында 5—11 кижи составтыг саналашкын комиссиязын тургузар. Ол комиссияны ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң бадылаар.

V БӨЛҮК

Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар депшидериниң чуруму

26. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар депшидер эргени хөй-ниити организацияларынга болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдеринге: коммунистиг партия организацияларынга, профессионал эвилелдеринге, кооператив организацияларынга, аныктар организацияларынга болгаш культура ниитилелдеринге, база ол ышкаш бүдүүлге болгаш албан черлериниң аайы-биле ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның ниити хуралдарынга, шериг кезектериниң аайы-биле шериг албанныларның ниити хуралдарынга, колхозтарның болгаш көдээ суурларның аайы-биле тарозчыннарның ниити хуралдарынга, совхозтарның аайы-биле совхозтарның ажылчыннарының болгаш албан хаакчыларының ниити хуралдарынга тыпсын хандырар.

27. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттарны депшиткен хамык-ла хөй-ниити организациялары азы ажылчы чоннарның ниитилелдери болза, ук кандидатларны соңгулдаларга чедир 15 хонуктан озалдатпайн ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединге регистрастадыр хүлээлгелиг.

Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитеди болза, РСФСР-ниң Конституциязының, ССРЭ-ниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның суд тургузуунуң дугайында Хоойлунуң, база соңгулдалар дугайында бо Дүрүмнүң негелелдерин сагып тургаш, хөй-ниитиниң организацияларындан болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдериндан улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге депшиткен кандидаттарны шуптузун регистрастаар хүлээлгелиг.

28. Улус шиитке-кчизинге азы улус төлээзинге кандидат депшиткен хөй-ниитиниң организациязы ийикпе ажылчы чоннарның ниитилели болза, ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединге ол кандидатты регистрастадырына мооң адаанда документилерни киирер хүлээлгелиг:

а) улус шиитке-кчизинге ийикпе улус төлээзинге кандидат депшиткен хуралдың азы заседаниениң президиум кежигүннери аттарын салган, оларның чурттап турар черлерин айыткан протокол, ол протоколга мооң адаанда чүүлдерни айыткан турар: кандидатты депшиткен организацияның адын, хуралдың азы заседаниениң болган черин, өйүн болгаш оон киржикчилериниң санын, кандидаттың фамилиязын, адын, адазының адын, ооң назынын, чурттап турар черин, партия кежигүнү ийикпе, кежигүн эвезин, кылып турар ажылын айыткан турар;

б) кандидатты депшиткен организациядан ук соңгулда округунга бадылатырарын бодунуң чөпшээрөөнинің дугайында улус шиитке-кчизинге азы улус төлээзинге кандидаттың биллириишкини.

29. Улус шиитке-кчизинге болгаш улус төлээзинге кандидат соңгулданың үүгле чаңгыс округунга бадылатырын болур.

30. Улус шиитке-кчилеринге болгаш төлээлеринге кандидаттарны регистрастаарындан ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитеди ойталаар болза, ол дугайында хомудалды 2 хонук хуусаа иштинде автономнуг республиканың Дээди Советиниң Президиумунга азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советиниң күүсекчи комитединге киирип болур, ооң шиитпири шуут күштүг болур.

31. Улус шиитке-кчизинге болгаш улус төлээзинге соңгудары-биле регистрастаткан кандидат бүрүзүнүң фамилиязын, адын, адазының адын, назынын, кылын турар ажылын, партия кежигүнү ийикпе кежигүн эвезин болгаш кандидатты депшиткен хөй-ниити организациязының адын ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитеди соңгулдаларга чедир 12 хонуктан озалдатпайн чарлап дыңнадыр.

32. Улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге соңгудары-биле регистрастаткан бүгү кандидаттарны соңгулда бюллетеньнеринге ыяавыла киирген турар.

33. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитеди болза, соңгулда бюллетеньнерин соңгулдаларга чедир 10 хонуктан озалдатпайн бүгү соңгулда пунктуларынче тарадып чорудуп бөөр хүлээлгелиг.

34. Соңгулда бюллетеньнерин улус шиитке-кчизин соңгуурунга бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунга бир аңгы кылдыр соңгулда округтары бүрүзүнүң аайы-биле парлаар.

35. Соңгулда бюллетеньнерин чогуур соңгулда округунуң чурттакчы чонунуң дылынга, бүгү соңгукчуларны хандырар санныг кылдыр парлаар.

36. Кандидатты депшиткен болгаш ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединге регистрастаткан организация бүрүзүнге, база ол ышкаш хамааты бүрүзүнге, кандидат дээш хуралларга, парлалгага база өске-даа аргалар-биле боогдал чокка агитация чорудар эргени РСФСР-ниң Конституциязының 129 дугаар чүүлүн өзугаар хандырар.

VI БӨЛҮК

Бадылаашкынның чуруму

37. Улус судтарының соңгулдаларын бүгү РСФСР-ге бир хүннүң дүргузунда чорудар.

Соңгулданың хүнүн соңгулдаларга чедир 30 хонуктан озалдатпайн РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму доктаадыр. Соңгулданы ажыл хүнү эвес хүнде чорудар.

38. Соңгукчулар бадылаашкыннарын бөөрин соңгулдалар хүнүнде ол черниң шагы-биле эртенгиниң 6 шактан дүнекиниң 12 шакка чедир чорудар.

39. Соңгулдалар хүнүнде эртенгиниң 6 шакта ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң ук соңгулда пунктузунда төлээлекчизи болза, саналашкын комиссиязының кежигүннери көрүп турында соңгулда хааржактарын болгаш доктаатка-н форма өзугаар кылган соңгукчулар даңзызының барын хынап көөр, ооң соонда хааржакты дуглап, чуктап таңмалааш, бадылаашкыннарын берип өгелээр дугайында соңгукчуларны чалаар.

40. Бадылаашкын кылыр черге келгеш, соңгукчу бүрүзү ыяавыла болу бадылаар. Соңгукчулар соңгулда бюллетеньнерин соңгулда хааржаанче суп киирер чурум өзугаар бадылаашкынын бөөр.

41. Соңгукчулар соңгулда бюллетеньнерин долдурары-биле соңгулда болур бажыңга тускай өрөөлдерни тургузар ийикпе азы аңгы кабиннерни кылып дериир. Соңгукчулар соңгулда бюллетеньнерин долдуруп турар үеде ол өрөөлдерже азы кабиннерже бадылап турарлардан өске кым-даа (ооң иштинде күүсекчи комитеттиң төлээлекчизи болгаш саналашкын комиссиязының кежигүннери-даа) киреери хоруглуг.

42. Соңгулдалар чорудар бажыңга келген соңгукчу болза, ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң төлээлекчизинге азы саналашкын комиссиязынга паспертун азы колхозчу дептерин, азы профэвилелдиң кежигүн билединин, азы бодунуң өске-даа шынзыдылгазын көргүзер болгаш ооң соңгукчулар даңзызында бодунуң адын хынаткаш, соңгукчулар даңзызынга демдеглеткен соонда улус шиитке-кчизин соңгуурунуң соңгулда бюллетенин болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң соңгулда бюллетенин алыр.

43. Соңгукчу кижи соңгулда бюллетеньнерин долдурарынга кылып каан өрөөл иштинге барып, улус шиитке-кчизинге болгаш улус төлээзинге соңгуур деп бодаан кандидаттарының фамилияларын соңгулда бюллетениниң бүрүзүнге артырган, өскелериниң фамилияларын балай шыяр. Ооң соонда соңгукчу соңгулда бюллетеньнерин соңгулда хааржаанче суп киирер.

44. Бижик билбезиниң азы мага-бодунуң кандыг бир четпезиниң чылдагаанынын-биле соңгулда бюллетеньнерин болу долдуруп шыдавас соңгукчу болза, соңгулда бюллетеньнерин долдурары-биле соңгулда бюллетеньнерин долдурар өрөөлче кайы-бир өске соңгукчуну чалап алыр өргелиг.

45. Бадылаашкын берип турар үеде соңгулдалар чорудар бажың иштинге соңгулда агитациязы чорудуп болбас.

46. Соңгулда чорудар бажың иштинге корум-чурумнуң дугайында харыысалганы ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң төлээлекчизи хүлээр болгаш ооң айтыышкыннары аңаа турган бүгү кижилерге албан болур.

47. Соңгулдалар хүнүнде, дүнекиниң 12 шакта, ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң төлээлекчизи бадылаашкыннар бөөри доозулган деп чарлаар болгаш саналашкын комиссиязы соңгулда хааржактарын ажыдарынче киирер.

VII БӨЛҮК

Соңгулдаларның түңнелдерин тодаргайлаары

48. Соңгулда пунктузунуң талазы-биле бадылаашкыннарның саналашкынын кылып турар бажың иштинге бадылаашкыннарны санап турар үеде хөй-ниитиниң организацияларының болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдериниң ол дугайында тускай төлээлеткен төлээлери, база парлалганың төлээлери олуржур эргелиг.

49. Саналашкын комиссиязы хааржактарны ажыткаш, бадылаашкынга киришкен кижилериниң саны-биле бердинген бюллетеньнерни соңгукчулар даңзызында кылдынган демдеглелдерни барымдаалап нүүртештиргеш, нүүртәшкиниң түңнелдерин протоколга бижиир.

50. Күш чок деп санаар чүүлдер болза:

а) доктаатынмаан хевирлиг бюллетеньнер;

б) улус шиитке-кчизин соңгуп бадылаарда бирден хөй кандидаттар артырып каан бюллетеньнер.

51. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң төлээлекчизи ук соңгулда пунктузунуң талазы-биле улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар дээш бадылаашкынның протоколун тургузар. Протоколдуң адаанга төлээлекчи болгаш саналашкын комиссиязының бүгү кежигүннери аттарын салыр.

52. Соңгулда пунктузунуң талазы-биле бадылаашкын протоколунга айтыр ужурлуг чүүлдер болза:

а) бадылаашкыннарны берип өгелээнинің болгаш доосканының шагы;

б) соңгукчуларның даңзы өзугаар ниити саны;

в) соңгулда бюллетеньнерин алган соңгукчуларның саны;

г) бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның саны;

д) күш чок деп санатырган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр;

е) бүгү кандидаттарның фамилиялары балай шыйдынган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр;

ж) улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидат бүрүзү дээш бердинген бадылаашкыннарның саны.

53. Соңгулда пунктузунуң бадылаашкын протоколун төлээлекчи ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединге дораан чедиртир.

54. Соңгулда бюллетеньнерин шуптузун (күштүүн бир аңгы болгаш күш чок деп санатынганын бир аңгы кылдыр) чуктап таңмалааш шыгжап камагалаар кылдыр, хоорайларга —ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Советтериниң күүсекчи комитединге, районнарлыг хоорайларга —ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге, көдээ черлерге—ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге дужаан бөөр.

Соңгулда бюллетеньнерин соңгулдалар хүнүнден соңраар 3 айлар дүргузунда кадагалаар хүлээлгени ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитединге хүлээдир.

55. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң чанында округтуң саналашкын комиссиялары болза, соңгулда пунктуларында төлээлекчилериң киирген протоколдарынга үндезилээш улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлериниң соңгулдаларының түңнелдерин соңгулда округтарының аайы-биле саналаар.

Бадылаашкыннарны санап турунда хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдериниң ол дугайында тускай төлээлеткен төлээлери, база парлалганың төлээлери олуржур эргелиг.

56. Округ иштинге бердинген болгаш күштүг деп санатынган бадылаашкыннарның ең хөйүн, тодаргайларга бүгү бадылаашкыннарның чартыындан хөй кезиин алган улус шиитке-кчилеринге азы улус төлээлеринге кандидатты соңгутурган деп саналаар.

57. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң чанында округтуң саналашкын комиссиязы болза, соңгулда округунуң улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар дээш бадылаазының протоколун үш экземпляр кылдыр бижип тургузар. Протоколдуң адаанга саналашкын комиссиязының кежигүннери шупту аттарын салыр.

58. Соңгулда округунуң бадылаашкын протоколунга айтыр ужурлуг чүүлдер болза:

а) округта соңгукчуларның ниити саны;

б) соңгулда бюллетеньнерин алган соңгукчуларның саны;

в) бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның саны;

г) күш чок деп санатырган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр кылыр;

д) бүгү кандидаттарның фамилиялары балай шыйдынган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр кылыр;

е) улус шиитке-кчизинге болгаш улус төлээлеринге кандидат бүрүзү дээш бердинген бадылаашкыннарның саны.

59. Бадылаашкыннарның саналашкынын доозулган соонда ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы соңгулда округтары бүрүзүнүң бадылаашкын протоколунуң бир хоолгазын АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунче азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советиниң күүсекчи комитединче чедиртир.

Протоколдуң ийи дугаар хоолгазын азы РСФСР-ниң Юстиция министерствозунче азы РСФСР-ниң Юстиция министерствозунуң ажылчы чоннарның депутаттарының край, область Советиниң чанында Эргелелинче ооң-биле деңге чедиртир.

Протоколдуң үш дугаар хоолгазы улус судунуң соңгулдаларының бүгү херектерибиле кады ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң херектеринге артар.

60. Соңгулда округтары бүрүзүнүң бадылаашкын протоколунуң аңаанга ат салганының соонда ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы соңгулдаларның түңнелин чарлаар болгаш улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге соңгутурганнарга соңгутурганының дугайында шынзыдылганы тыпсыр, база ол улус судунуң талазы-биле соңгутурган улус төлээлериниң даңзызын, ооң аңаанга ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы болгаш секретары ат салган соонда ону улус шиитке-кчизинге соңгутурган кижиге дамчыдып бөөр.

61. Бир эвес улус шиитке-кчилеринге кандидаттарның чаңгызы-даа соңгулда округунга бадылаашкыннарның ең хөйүн албаан болза, ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитеди ол дугайын АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунче азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Советиниң күүсекчи комитединче доп-дораан дыңнадыр болгаш бадылаашкыннар бөөри доозулган деп чарлаар болгаш саналашкын комиссиязы соңгулда хааржактарын ажыдарынче киирер.

VII БӨЛҮК

Соңгулдаларның түңнелдерин тодаргайлаары

48. Соңгулда пунктузунуң талазы-биле бадылаашкыннарның саналашкынын кылып турар бажың иштинге бадылаашкыннарны санап турар үеде хөй-ниитиниң организацияларының болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдериниң ол дугайында тускай төлээлеткен төлээлери, база парлалганың төлээлери олуржур эргелиг.

49. Саналашкын комиссиязы хааржактарны ажыткаш, бадылаашкынга киришкен кижилериниң саны-биле бердинген бюллетеньнерни соңгукчулар даңзызында кылдынган демдеглелдерни барымдаалап нүүртештиргеш, нүүртәшкиниң түңнелдерин протоколга бижиир.

50. Күш чок деп санаар чүүлдер болза:

а) доктаатынмаан хевирлиг бюллетеньнер;

б) улус шиитке-кчизин соңгуп бадылаарда бирден хөй кандидаттар артырып каан бюллетеньнер.

51. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң төлээлекчизи ук соңгулда пунктузунуң талазы-биле улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар дээш бадылаашкынның протоколун тургузар. Протоколдуң адаанга төлээлекчи болгаш саналашкын комиссиязының бүгү кежигүннери аттарын салыр.

52. Соңгулда пунктузунуң талазы-биле бадылаашкын протоколунга айтыр ужурлуг чүүлдер болза:

а) бадылаашкыннарны берип өгелээнинің болгаш доосканының шагы;

б) соңгукчуларның даңзы өзугаар ниити саны;

в) соңгулда бюллетеньнерин алган соңгукчуларның саны;

г) бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның саны;

д) күш чок деп санатырган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр;

е) бүгү кандидаттарның фамилиялары балай шыйдынган бюллетеньнериң санын улус шиитке-кчизин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы болгаш улус төлээлерин соңгуурунуң талазы-биле бир аңгы кылдыр;

ж) улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидат бүрүзү дээш бердинген бадылаашкыннарның саны.

53. Соңгулда пунктузунуң бадылаашкын протоколун төлээлекчи ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединге дораан чедиртир.

54. Соңгулда бюллетеньнерин шуптузун (күштүүн бир аңгы болгаш күш чок деп санатынганын бир аңгы кылдыр) чуктап таңмалааш шыгжап камагалаар кылдыр, хоорайларга —ажылчы чоннарның депутаттарының хоорай Советтериниң күүсекчи комитединге, районнарлыг хоорайларга —ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге, көдээ черлерге—ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге дужаан бөөр.

Соңгулда бюллетеньнерин соңгулдалар хүнүнден соңраар 3 айлар дүргузунда кадагалаар хүлээлгени ажылчы чоннарның депутаттар Советиниң күүсекчи комитединге хүлээдир.

55. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң чанында округтуң саналашкын комиссиялары болза, соңгулда пунктуларында төлээлекчилериң киирген протоколдарынга үндезилээш улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлериниң соңгулдаларының түңнелдерин соңгулда округтарының аайы-биле саналаар.

Бадылаашкыннарны санап турунда хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннарның ниитилелдериниң ол дугайында тускай төлээлеткен төлээлери, база парлалганың төлээлери олуржур эргелиг.

56. Округ иштинге бердинген болгаш күштүг деп санатынган бадылаашкыннарның ең хөйүн, тодаргайларга бүгү бадылаашкыннарның чартыындан хөй кезиин алган улус шиитке-кчилеринге азы улус төлээлеринге кандидатты соңгутурган деп саналаар.

57. Ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң чанында округтуң саналашкын комиссиязы болза, соңгулда округунуң улус шиитке-кчилеринге болгаш улус төлээлеринге кандидаттар дээш бадылаазының протоколун үш экземпляр кылдыр бижип тургузар. Протоколдуң аңаанга саналашкын комиссиязының кежигүннери шупту аттарын салыр.

(Төнчүзү 4-кү арында).

РСФСР-киң улус судтарының соңгулдаларының дугайында Дүрүм

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

Бир эвес катап бадылаашкынны чорудары эргежок чугула деп санаан болза, ол катап бадылаашкынны чорударын соңгулдаларның бир дугаар эвлчээнин соонда ийи неделядан орай эвесте доктаадыр. Катап бадылаашкынга соңгулдаларның бир дугаар эвлчээнде бадылаашкынларның эң хөй санын алгылаан улус төлөөлөринге эргежок херектиг санныг кандидаттарны киирер.

63. Бир эвес соңгулда округунга бердингеи бадылаашкыннарның саны ол округта бадылаар эргелиг соңгукчуларкыц чартыындан эвээш болур болза, ажылчы чоннарның депутаттарының район азы хоорай Совединиң күүсекчи комитеди ол дугайын АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунче азы ажылчы чоннарның депутаттарының край, область, хоорай (республикага чагырткан хоорайларның) Совединиң күүсекчи комитеди организастаар.

66. Бир эвес улус төлөөлериниң алаан хөйү казытынып үнгени-биле улус төлөөлериниң бар саны ук улус судунуң чогумчалыг ажылдаарына чедишпес апаар болза, улус төлөөлериниң немелде соңгулдаларын организастаар.

67. РСФСР-ниң хамаатызының улус шиитпекчилеринге болгаш улус төлөөлеринге соңгуур болгаш соңгудар эргезин боттандырарынга күүлөөр, мегелөөр, кыжаныр ийикпе хөлилөөр аргалар-биле аная боогдал чедирер кым-дза кижизи—ийи чыл чедир хуусаада хосталгазын казып ялаалаар.

68. Соңгулда документилерин өскертчи будаар ийикпе, азы улус судтарын соңгуп турунда бадылаашкыннарның саналашкынын сагыштыы-биле шын эвес кылган албан дужаалдыг кижини —үш чыл чедир хуусаа иштинде хосталгазын казып ялаалаар.

В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның музейин Тиранада ажытканы

ТИРАНА. Ноябрь 7-де, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл оюнуң хүнүнде Тиранага В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның музейи байырлалдыг байдалга ажыттынган. Музейниң ажыдышкынын холбаштыр вайыслалдын ажылчы чоннары чыылган, аная митинг организастаан. Ол митингиге Албанияның Күш-ажыл партиязының ТК-зының бирги секретары Энвер Ходжа, Албанияның Күш-ажыл партиязының ТК-зының Политбюро кежигүннери, чазак болгаш Албанияның Улус Республиказының Улустуң хуралының президиумунуң кежигүннери, а ол ышкаш албани-совет найыралдың айынга киржири-биле ында чеде берген совет культура ажылдакчыларының төлөөлериниң кежигүннери, ССРЭ-ниң Албанияда элчини К. Д. Левычкин, улус демократиязының чурттарының дипломаттыг төлөө черлериниң баштыңнары киришкеннер.

Албанияның Күш-ажыл партиязының ТК-зының секретары Рита Марко митингге чүве чугаалаан. Оон медеглээни болза: В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның музейин тургусканы болза, Албанияның Күш-ажыл партиязының болгаш бистиң чуртувустуң амыдыралынга чугула болуушкун болур. Ол болза, кыдыгурлуг улуг төп болур болгаш бистиң партиявыстың бүгү кежигүннерин, ажылчы чон массаларны марксизчи-ленинчи өзуга кизизидеринче күчүлүг чепсек болур. Музей болза, СЭКП-ниң болгаш оон ТК-зының бистиң партиявыска болгаш бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарынга харан чок болзаа болур деп ол демдеглээн.

Оон соонда ССРЭ-ниң Албанияда элчини К. Д. Левычкин болгаш Москвада В. И. Ленинниң Төп музейиниң директору В. Ф. Морозов олар чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

Чехословакияның национал хуралынга болгаш Словакияның национал чөвүлелинге соңгулдаларның белеткели

ПРАГА, ноябрь 6. Чехословак ажылчы чоннар ноябрь 28-те күрүне эрге-чагырганының дээди органын — Чехословакияның Национал хуралын, а ол ышкаш словак Национал чөвүлели соңгуурлар.

Чоокта чаа Прагага Төп соңгулда комиссиязының хуралы болган, аная Национал хуралга соңгулдаларга белеткелдиң чорудулгазын чугаалашкан. Амгы үеде Чехословакияның девискээринде Национал хуралга соңгулдаларга 19442 соңгулда участоктарын тургускан. Участоктарның соңгулда комиссияларында 123553 кижи ажылдап турар, оон иштинде национал фронтуның идепкейлиг кежигүннери—26349 хөрөөженнер бар.

Соңгулда комиссиязы Национал хуралдың депутаттарынга национал фронтуның кандидаттарының дамзызын хынап көрген болгаш бүгү 368 соңгулда округтарының талазы-биле кандидаттар бүрүткөөшкинин соңгулда хоойлузу-биле ыяк дүштүр чорутқан деп чүвени доктааткан.

Словак Национал Чөвүлелинге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязы Братиславка хуралдаан, Словакияга соңгулда округтарын тургузар болгаш словак Национал чөвүлелге депутаттарга кандидаттар депшидериниң дугайында хоойлу-биле доктаатынган бүгү чүүлдер бүрүн тоорымчалыг чоруп турарын көрген.

Ноябрь 5-те Национал хуралга соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының шиитпирин өзугаар бүгү чехословак солуннар Национал хуралдың депутаттарынга Национал фронтуның кандидаттары кылдыр округтарның соңгулда комиссияларының дамзызаны кандидаттарның дамзызын параап эгелөөн.

Национал хуралдың депутаттарынга кандидаттарның аразында Чехословак республиканың премьер-министри Вильям Широкий, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары Антонин Новотный, Словакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары, ЧКП-ның ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү Карл Бацилек, ЧКП-ның Политбюрозунуң кежигүннери Рудольт Барак, Алексей Чепичка, Яромир Доланский, Эденек Фирлингер, Бацлав Копецкий болгаш партияның, чазактың, Национал фронтуның өске-дза кеску удуртукчулары бар.

(СЭТА).

Болгар улустуц күш-ажылчы чедиишкини

СОФИЯ. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 37 чыл оюнуң хүнүне ажыттынган Болгарияда эң улуг, Росица хемде Александр Стамболийский аттыг суг шыгжамыры болгар улустуң күш-ажылчы тиилелгези болган. Суг шыгжамырының тудуушкунун совет тускай эртемниглериниң дузаламчызы-биле ыска хуусаада чоруткан, а электростанцияның агрегаттарын чехословак инженерлериниң болгаш ажылчыннарның киржилгези-биле эптеп кылган. Бүдүн чартык миллион кубометр чер ажылдарын кылган. Болгарияның география картазында узун дурту 18 километр, шөлү 11 дөрбелчин километр чаа хөл тыптып келген. Павликен, Тырнов болгаш Горно-Оряхов околийлериниң үнүш-дүжүткүр шөлдеринче Росица хемниң суу агыш чыдар. Суг шыгжамырының чанында туттунган «Росица—1» деп гидроэлектростанциязы чуртка миллиси-миллион киловатт-шак электри күжүн бээр. Стамболийский аттыг суг шыгжамыры 370 мүң гектар шөлду суггарар.

Ноябрь 8-те Стара-Загор округунуң ажылчы чоннары Тунджа хемде Георгий Димитров аттыг өске улуг суг шыгжамырының суггарылга системазын ажыглалче шенеп киирген. Оны долу күжүбиле ажыглаарга ол система 400 мүн гектар черни суггарарынга арганы бээр.

(СЭТА).

Франс-Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң айтырыгларынга Хо Ши Миннин харыылары

ПАРИЖ, ноябрь 9. (СЭТА). Франс-Пресс агентилелиниң Ханойдан дамчыткаы болза:

Вьетнамның Демократтыг Республиказының президентизи Хо Ши Мин Франс Пресс агентилелиниң Ханойда корреспондентизиниң айтырыгларынга бижимел харыылар берген.

Айтырыг: Дээрги президент, силерниң санал-оналыңар-биле алырга Вьетнамның Демократтыг Республиказының болгаш Францияның аразынга бүзүрежилгете болгаш найыралга үндезилетинген харылзаларны доктаадып тургузары, сес чыл дайынның соонда ол ийи чурттарның аразынга таарымчалыг байдалды тургузары дээш кандыг, эң эки арга-хемчеглер барыл?

Харыы: Мээн санал-оналым-биле алырга, эң эки арга-хемчеглер—бот-бодун билчири, бүрүн таарымчалыг болуру болгаш бот-бодунга бүзүрежири ол болур.

Айтырыг: Силерниң санал-оналыңар-биле алырга, ийи чурттарның аразынга экономиктиг харылзаалар кандыг болур ужурлугул?

Харыы: Олар болза, деңчоруктуң болгаш кайы-кайызының эрге-ажыктарынга таарышкан чоруктуң принцивинге үндезилетинген турар ужурлуг.

Айтырыг: Бир эвес силерге Франциуз күрүнениң азы хуу кижилериниң чөлилериң саналдаар болза, оларны хүлөөп алырынга база кандыг негелделерге хүлөөп алырынга чөпшөөрежип болур силер бе?

Харыы: Ол айтырыг сонуургалдыг талаларның аразынга чугаалажып көрдүнген турар ужурлуг.

Айтырыг: Ханойже Сентенниң Францияның төлөөлекчизи болуп өөп келири Францияның болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразынга бүзүрежилгеге үндезилетинген харылзаларны катап тургузарынга өлөөн хемчөлдиңбиле идиг бээр аргалыг деп санап болур силер бе?

Харыы: Сентенини шагда-ла билир бис. Бир эвес бистиң күженишкиннериниске өлөөн каш улуг моондактар шаптыктавас болза, бистиң ийи чурттарывыстың аразынга бүзүрежилгете үндезилетинген харылзаларны доктаадып тургузарынга ол идиг берип шыдаар деп бодаар мен.

Айтырыг: Бөлүнүң өөлчөөнде силерниң чазаңдарның төлөөлекчизиниң Парижке турарын эргежок чугула деп санап болур силер бе?

Харыы: Бисте мынчаар чугаалатынар улегер домак бар: «Кандыг-дза эрге кайыкайылынга черле хамаарышкан турар ужурлуг».

Айтырыг: Мурнуу Вьетнамда байдал бүгү Вьетнамның салым-чолун соңгулдалар шиитпирлезин дээш ийи чылды маңаар аргажок кылдыр хөгжүп турар деп санап болур силер бе?

Харыы: Вьетнамның улузу болгаш Вьетнамның Демократыг Республиказының чазза бистиң чуртувустуң чангыс өөрүн Женева дугуржулгаларынга шыңгыы дүштүр чедип алыр дээш могаг чокка ажылдаар апаар.

Айтырыг: Германияны болгаш Кореяның чарлышкыны баштайында база-ла түр хемчег кылдыр көрдүнүп турган болгай, ынчангаш Вьетнамның амгы чарлышкыны ол чурттарны ышкаш ындыг үргүлчүлелдиг болуп чадавас деп чүведен көргүп болур силер бе?

Харыы: Вьетнамда байдалдар Кореядағы азы Германияда турып турар байдалдардан ылгалдыг.

Айтырыг: Кандыг чүү-дза бол, эң чоокку келир үеним иштинде Вьетнамның девискээриндеи чорукка үнерин бодап турар силер бе?

Харыы: Амгы үеде менде кандыг-дза план чок.

Айтырыг: Улус армиязы киреринин мурнунда Ханой хоорайны кагташ чорутқан алаан хөй санныг французтарны бо хоорайже дедир өөп келирин күзенчиг деп санап болур силер бе?

Харыы: Бир эвес олар дедир өөп келир болза, оларны эки уткуп алыр.

Айтырыг: ажыл-чорудулганың чогум кандыг адырларынга француз тускай эртемниглериниң азы бүдүрүлге өөлериниң киржилгези силерге эң чугула ышкаш болуп турарыл?

Харыы: Экономиктиг ажыл-чорудулганың адырларынга.

Айтырыг: Вьетнамның катап тургузуушкунунга болгаш хөгжүлдезинге идиг бээр төлөөде, Кыдаттың, Совет Эвилелиниң азы улус демократиязының европа чурттарының тускай эртемниглерин дилээр бодап турар силер бе?

Харыы: Ол айтырыгны өөренип көрүп турар бис.

Айтырыг: Вьетнамның экономиктиг хөгжүлдезин планнаар бодап турар силер бе? Вьетнам катап каттышкыже чедир ниити планны тургузар аргажок деп санап болур силер бе?

Харыы: Бистиң үевисте экономика канчаарга-дза планныг болур ужурлуг деп бодап турар мен. Ниити план ыяавыла бүгү чурт-биле кады тургустунар ужурлуг.

Айтырыг: Женева чөвүлел хуралының үезинде Фам Ван Донг Вьетнамның Демократтыг Республиказының Француз Эвилелдиң иштинге артып каап болур аргадының дугайын чугаалаан. Политиктиг планда ол арганы канчаар көрүп турар силер?

Харыы: Француз Эвилелге Вьетнамның киржилгезиниң аргазын болгаш байдалын бир эвес ийи талалар ону күзенчиг өөп көөр болза, ийи чурттарның чазактарының аразынга чугаалажыр апаар.

Айтырыг: Ол дээрге француз конституцияны чайлаш чок эде көөрү ол болур бе база бөгүн бешин Вьетнамда болгаш Францияда кижилериниң медереди аажок ылгалдыг ийи янзы өзу-чурумнарның аразынга органиктиг холбааны тургузарынга белеткетинген деп санап болур силер бе?

Харыы: Француз конституция француз улустуң иштики хөрөө болуп турар болгаш чугле чангыс аная хамааржыр. Вьетнамның улузунуң медереди база-ла француз улустуң медереди ышкаш бир тээ янзыбүрү өзу-чурумнар тайбың кожа-хелбээ турып болур болганда ол айтырыгны көөр төлөөде белеткетинген деп бодап турар мен.

Инцзяншань ортулукту бомбалаанының дугайында Синьхуа агентилелиниң дыннадыы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, ноябрь 2-де Кыдаттың Улустуң-хосталга армиязының артиллерия кезектери Инцзяншань ортулукта чанкайшичи шериглериниң туружун боолган. Артиллерияның ийи точказын чок кылган.

Кыдаттың Улустуң-хосталга армиязының ужур-үүлүнүң болгаш артиллериязының соолгу үеде чоруткан согуушкуннары Инцзяншань ортулукта турар чанкайшичи шериглерге улуг чидиригни таварыштырган.

(СЭТА).

Салерно районда үерлээшкин

РИМ. Салерно провинцияда чоокта чаа болган үерлээшкин-биле холбаштыр камгаланыр ажылдар үргүлчүлеп турар. Парлалганың медеглелин өзугаар алырга, сугнуң чаа тереннээшкиннери хөй-хөй бажыңнарга айыылды халдатпышаан, ол районче чайылган.

«Унита» солуннуң медээлеп турары болза, октябрь 25-те болган үерлээшкин үезинде 318 кижи өлген. 7230 кижи өскөн читкен. Чазактың тускай медээлерин өзугаар алырга, үерлээшкиниң таварыштырганы когаралдар 11 миллион лир (акша) ажып турар.

(СЭТА).

Национал хуралдың хуралдаанының дугайын француз парлалганың бижип турары

ПАРИЖ. Мендес-Франстың чазаанга идегелдиң дугайында айтырыгның бадылаашкыны болган национал хуралдың ноябрь 9-тағы хуралынга бюджет айтырыглары болза, чазак биле парламент бөлүктериниң харылзааларынга улуг бергедээшкиннерни болдурган. Чазакка идегээриниң дугайында резолюция дээш 320 депутаттар бадылааннар. 207 кижи удур бадылааннар.

Ол айтырыгның талазы-биле «Юманите» солуннуң бижип турары болза: Мендес-Франека бергелер өскен тудум-на өзулуг деңшилгеге оон өжөөннешкек хамаарылгазы улам-на тодаргайлатынып турар деп чүвени бадылаашкыннарның түннелдери болгаш санал-оналдар херечилеп турар-дыр. Идегелдиң дугайында айтырыгның талазы-биле бадылаашкыннарга Мендес-Франс амгызы ышкаш эвээш бадылаашкыннарны кажан-дза ап көрбээн. Оон ажыглан турары идегел Бальзактың «Чымчак аңгызын» кончуг күштүү-биле сагындырып турар: ол идегел хүннүң-не эвээжеп турар.

«Камба» солуннуң бодалы-биле алырга, бюджет айтырыының талазы-биле дехиселдиң канчаар доостуру Мендес-Франстың АКШ-тан өөп келгениниң соонда тодаргайлатынар ужурлуг-дза болза амдыында ол демисеел үргүлчүлөөр. «Чазактың баштыңынга национал хуралдың идегели улам-на эвээжеп турар» деп солун бижип турар.

«Эко» солун болза, «бюджет санал-оналдары хөөнчокталыр чоруктуң таварылгазын үргүлчү болдуруп турарын» айытпышаан, чазактың политиказынга удур демисежип турар «депутаттарның дыка көвүдээнин» демдеглеп турар.

Иштики политиктиг хайгааракчыларның хөй-нуруузунуң бодалын өзугаар алырга, Мендес-Франс чазакка социалистер киржир боор деп идегелди салып турар. Ол чорук парламентиге оон туружун быжыглаар деп ол боду бодап турар. Ол айтырыгны Францияның социалистиг партиязының ноябрь 10-да ажыттынган онза съездизинге чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Америк армияның шериг албанныглары АКШ-че дедир ээрин күзевейн турар болгаш ССРЭ-ге политиктиг хоргадал дугайын дилеп турар

ВЕНА. Ноябрь 9-та «Эстеррейхише Цейтунг» деп австри солунга америк армияның сержантызы Вильям-Клейтон Тернерниң медеглелин парлаан. Ук медеглелинде ол политиктиг хоргадалды Совет Эвилели аная тыпсып бээрин Австрияда совет эрге-чагырга черлериниңден дилээн. Австрияда турар америк шериглериниң Барымын Германияда 7-ги америк армияда кирип турар 2-ги куяк-танк дивизиязының артиллерияның техниктиг хандырылгазының болгаш шериг полициязының 124-кү батальонунуң «Б» ротазынга шериг албасы кылып турган мен деп Тернер дыңнаткан. Тернер Совет Эвилелинге аная хоргадал тыпсыр дугайында бодуңуң медеглелинде 1942 чылда АКШ-ның армиязынга келдирткеш, 1944 чылда Англияга келгеш, Нормандияже эвилелчилериниң шериглерин дүжүреринге киржип база 29-ку америк дивизиязының составынга турган, Францияның девискээринде гитлержи шериглерге удур дайынчы чорудулгаларга киргеш, 5 шаңналдарны алган мен—деп дыңнаткан:

Тернер 1945 чылда АКШ-ка өөп чеде бергеш, ажыл тып алырын орадашкан болгаш инженер-тудугжу болур өөредилгезин үргүлчүлөөрин күзээн, ынчалзадза, Тернерниң бижип турарын өзугаар алырга, ол өөренир арга чок болган болгаш «ол чылдарның хөй кезиңде ажылчок турган».

Тернер Кореяга дайын-биле холбаштыр 1952 чылда база дагын армияга келдиргирген. «Америк солдаттар «болуңуң чуртун камгалаар дээш» чүге Кореяже баар ужурлугул деп чүвени бодум безин билбээн мен, ынчалза-дза оон соонда Сонгу Кореяда өзу-чурум АКШ-тың чазаанга таарышпайн турар болгаш ол ону бодуңуң байдалынга таарыштыр өскертирин күзээн деп чүве менээ билдингир апарган» деп Тернер бижээн.

Тернер бирги эвлчегде өске-дза курлавырлар-биле катай Кореяже эвес, харыа Барымын Германияже чорутунган болган. «Чүге бисти Кореяда дайын деп алгаш келдиргенил, база мынчага чедир чүге армияда тудуп турарыл, мээн харым безин 32 четкен-дир. Мени чеже үениң иштинде ыяавыла шериг албанынга турарын албаларын күзеп турарларыл?—деп айтырыг салдынар деп Тернер бодуңуң медеглелинге оон ыяай бижээн.

Бистиң солуннарывыста Совет Эвилели болуңуң армиязын кыырбайн турар аянныг кылдыр бижип турар. А херек кыырында харын дедир болуп турор: Каттышкан Штаттар 1950—1952 чылларда Кореяда дайын деп чылдак хап алгаш, болуңуң чөпсектиг күштерин улгаттырган болгаш оларны мынчага чедир кызыраын күзевейн турар. Канчаарга-дза мээн шериг албанымга кады туруп келгеним курлавырлардан кымны-дза армиядан чорутпаан.

«Информациялар болгаш шериглериниң чырыдышкыны» деп кичөөлдерге бистин офицерлеривис Барымын Германияда америк шериглер бонн чазактың күштүг армияны тургузуп алырынга дузалаар үеде туруп турар чүве деп биске шуут медеглеп турарлар».

«Агрессчи немец армияны катап тергүндүрери алдаглал, чүге дээрге, ол чорук америк улуска база човулаң хилинчектерни таварыштырар улуг дайынга база дагын чедирип келир ийик деп санап турар мен. Американнарның болгаш орустарчың аразынга дайынга кандыг-дза чылдаганнарны болум хуумда көрбейн турар мен. Барымын Германияда америк шериглериниң солдаттары барык шупту база менгилештир болап турарлар. Олар шупту ледир өөп чанарын кончуг күзеп турарлар. Америк улустуң акшазынга чүге франкочу Испанияга, Барымын Германияга, Японияга боо-чепсектиг будүрүп берип турарын бистиң солдаттарывыстың иштиндеи кым-дза билбейн турар.

Майнц хоорайның шериг полициязынга турган болгаш америк солдаттарның үргүлчү оорлаар, күчүлөөр, сош-содаа үүлгедир чоруктарын билир мен. Немец чон бисти найыралчы өзу-биле көрбейн турар. «Американнар, моон үнүп чорунар!» деп бижимеддиг чүүлдер герман хоорайларының ханаларындан дүшкейн турар.

Америк чазак америк шериглер болза, Европа чурттарын камгалаар төлөөде, оларнымына моон соңгаар-дза артар ужурлуг деп бистиң баштарывысты төөредип турар, ынчаарга ол чурттарның чурттакчылары бистиң ындыг «камгалалывысты» мырынай хереглевейн турар. Бир эвес бистиң миллионнерлеривис тайбың үениң аная ажык-кончаазы-биле хандыртынган, боттарының болгаш өскөлерниң солдаттарының ханына артык ажык-кончааларже сундугун чазыйлаваан чүве болза, чаа дайынның кандыг-дза айылы черле чок турар ийик деп түннелге бодум келдим. Чер болганда бөлүүн бижилер аас-кежиктиг келир үени күзеп турарлар, а бистиң хөрөнгитенгеривис боттары улам-на бай болуп алыр дээш кижилерден ол келир үени булаап алырын күзеп турарлар деп чүвеге бүзүредим.

Моон ужурундан боо-чепсектиң фабрикантыларының эрге-ажыктарынга таарышкан политиканы чорудуп база чер болганга фашистерни деткип турар АКШ-тың амгы чазаанга моон ыяай барган болур күзелим чок. АКШ-тың чазаа Барымын Германияның фашистиг бөлүү-биле кады чаа агрессияны белеткеп турар деп чүве менээ билдингир. Фашистерге удур дайылдажыр чораан мен, ынчалза-дза фашистер-биле агрессияга киржирин—күзевес мен.

Бөдүүн кижиге ылаптыг хосталга бар ындыг черже баарын шиитпирлеп алган мен..

Совет Эвилелинге чурттаар болгаш ажылдаар арганы менээ тыпсырын дилеп-дим».

Совет Эвилелинге политиктиг хоргадалды Бильям-Клейтон Тернерге тывыскан.

(СЭТА).

Хол бөмбүүнүң талазы-биле облпрофэвилелдер чөвүлелиниң кубогу дээш маргылдаа

Ноябрь 7-де Кызылдың күш-культура болгаш спорт бажыңының залынга хол бөмбүүнүң талазы-биле областың профэвилелдер чөвүлелиниң кубогу дээш шүүлде ужуражышкыннар болган, аная «Искра» болгаш «Дүжүт» эки-тура спорт ниитилелдериниң ооларының болгаш уругларның командалары киришкеннер.

Баштай уругларның командалары ужурашканнар. Аная искрачылар тиилелгени алганнар. Оон соонда ооларның командалары ойнааннар. Орта «Дүжүт» командазының спортсменнери искрачыларны 2:1 санга удуп, тиилелгени алганнар.

Ынчангаш, областың профэвилелдер чөвүлелиниң кубогу дээш маргылаага «Дүжүт» эки-тура спорт ниитилелиниң ооларының командазы-биле, «Искраның» уруглар командазы тус-тус бирги черлерни алганнар.

ЧАЗАЛГА

1954 чылдың ноябрь 13-теги № 224 «Шынның» 3-кү арнының ийиги колонкалының тоску абзазының ийиги домаан «Ынчалза-дза, Таңды, Бии-Хем, Тес-Хем, Барымын-Хемчик, Бай-Тайга районнарның колхозтарында саваң сарааттаашкынын шуут чорутпаан» деп номчуур.

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

1955 чылда

„ШЫН“ СОЛУННУН

чагыдылгазын хүлөөп алыры үргүлчүлеп турар.

Чагыдылганы „Союзпечатьтың“ Кызыл хоорайда болгаш райо-нарда салбырлары, харылзааның салбырлары болгаш агентилери, почтальоннар, а ол ышкаш будуу-улгелерде болгаш албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде база өөредилге черлеринде чагыдылга талазы-биле хөй-ниити төлөөлекчилери хүлөөп ап турар.

ЧАГЫДЫЛГАНЫЦ ОРТӨӨ:

12 айда—52 рубль 20 копеек.
6 айда—26 рубль 10 копеек.
3 айда—13 рубль 05 копеек.
Неделяда 5 үнер

Моон биле кады областың:

„Тувинская правда“, „Тыванын аныяктары—Молодёжь Тувы“, „Сылдысчыгаш“

солуннарының болгаш „Агитаторнун блокнодунун“

ЧАГЫДЫЛГАЛАРЫН БАЗА ХҮЛӨӨП АП ТУРАР. КИЖИ БҮРҮЗҮ ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ ТУРАРЫНЧЕ! СОЛУННАРНЫ ЧОГУУР ӨЙҮНДЕ ЧАГЫДАРЫШЧЕ ДАЛАЖЫНАР!

Союзпечать.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнун 3—62, харыысалгалыг редакторнун оралакчызының 3—68, партийжи амыдырал, пропаганда болгаш агитация, культура болгаш амыдырал киллистериниң, бухгалтерияның—3—65, секретарьның, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 4—98, иштики информация, чагаа киллистериниң — 3 — 88.

ТС—02096. Культура өргелелиниң типографиязы